

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

SPOLUPRÁCE ZAHRANIČNÍ FAKULTY

VOJENSKÉ AKADEMIE ANTONÍNA ZÁPOTOCKÉHO

S NĚKTERÝMI REŽIMY NA BLÍZKÉM A STŘEDNÍM VÝCHODĚ

V LETECH REÁLNÉHO SOCIALISMU

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Karel Konečný CSc.

Autor práce: Lenka Hrabalová

Studijní obor: Historie - archeologie

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V Olomouci, 27. dubna 2010

Lenka Hrabalová

Děkuji vedoucímu bakalářské práce Doc. PhDr. Karlu Konečnému CSc.

za rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVODEM	6
KAPITOLA 1. Vstup Blízkého východu do 20. století a jeho role ve studené válce	10
KAPITOLA 2. Egypt	21
2.1. Egypt ve 20. století	21
2.2. Egypt a východní blok	24
2.3. Egypt a Československo	27
2.4. Egypt a VAAZ	29
KAPITOLA 3. Sýrie	34
3.1. Sýrie ve 20. století	34
3.2. Sýrie a východní blok	36
3.3. Sýrie a Československo	38
3.4. Sýrie a VAAZ	40
KAPITOLA 4. Irák	44
4.1. Irák ve 20. století	44
4.2. Irák a východní blok	46
4.3. Irák a Československo	48
4.4. Irák a VAAZ	51
KAPITOLA 5. Afghánistán	53
5.1. Afghánistán ve 20. století	53
5.2. Afghánistán a východní blok	54
5.3. Afghánistán, Československo a VAAZ	57
KAPITOLA 6. Jemen	60
6.1. Jemen ve 20. století	60
6.2. Jemen a východní blok	61
ZÁVĚREM	63
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	67

ÚVODEM

V poslední době takřka není dne, kdybychom se nedočetli v novinách o událostech na Předním východě. A protože špatné zprávy se prodávají lépe než dobré, nedočteme se pravidelně nic, co by nám pozvedlo náladu. Jelikož články o bombách a vysokém počtu obětí budou mít vždy více čtenářů než ty o mírových fatwách, vidí většina lidí jen, jak jsem se mnohokrát dočetla, „barbarské a omezenecké fundamentalisty“, mávající jednou rukou Koránem a druhou, zpravidla obstarožním, kalašnikovem. Jen málokdo pak ví, že ten kalašnikov může být ve skutečnosti zcela neruský samopal a mít někde pomyslnou značku MADE IN CZECHOSLOVAKIA. A že určitou část těchto „barbarů a omezenců“ československá diplomacie ještě nedávno pokládala za drahé přátele.

Spolupráce Československa s některými zeměmi na Blízkém východě v 70. a 80. byla poměrně úzká. Vystřídalo se zde mnoho oficiálních i neoficiálních návštěv a podepsala řada dokumentů, stvrzujících dobré vztahy a přátelství. Za ty roky také do mnoha zemí proudily československé zbraně, vojenský i nevojenský materiál a miliardy dolarů, které ještě do dnešních dnů nebyly splaceny. Československo, po sovětském vzoru, podporovalo nejen země inklinující k socialismu, nebo země se silným protiamerickým cítěním, ale také nevládní skupiny – ať už to byli Kurdové usilující o nezávislost, nebo teroristické protisionistické skupiny, jako byla Organizace pro Osvobození Palestiny, vedená Jásirem Arafatem.

Podstatnou část vojenské stránky vzájemné spolupráce zaštiťovala tehdejší Vojenská akademie Antonína Zápotockého, která nabízela studium zahraničním důstojníkům a technickým expertům, pomáhala s výstavbou učilišť, školila pedagogy, specialisty i opraváře techniky a zajišťovala dodání studijních potřeb a jiné vybavy do potřebných školících center.

Vojenská akademie Antonína Zápotockého, ve své době elitní pracoviště, měla za úkol školit odborníky z komunistických a prosocialistických zemí. Podle dokumentu z roku

1986, uvádějícím povolení pro studenty jednotlivých států k seznámení se s vybranou technikou,¹ se jednalo o studenty těchto zemí: Afghánistán, Indie, Indonésie, Kambodža, Laos, Vietnam, Egypt, Etiopie, Libye, Maroko, Mosambik, Nigérie, Súdán, Tanzánie, Uganda, Zambie, Irák, Irán, Jemen, OO Palestiny, Sýrie a Jugoslávie.

Následující práce se bude zabývat vztahy VAAZ pouze s Afghánistánem, Egyptem, Irákem, Sýrií a Jemenem. Ačkoliv by si OOP a Irán rovněž plně zasloužily být zpracovány, v dokumentech Zahraniční fakulty VAAZ se nedochovaly jejich složky; i přesto jsou ale jejich vztahy alespoň k Sovětskému svazu trochu načrtnuty.

Cílem této práce je seznámení se základními fakty vzájemné spolupráce pod vlivem světových dějin. Diplomatické styky se všemi vybranými zeměmi kolísaly podle současné situace a ve zpracovávaných dokumentech bývá ochlazení nebo zlepšení vztahů často čitelné. Proto jsem zvolila za nutné seznámení se s dějinami Blízkého východu ve dvacátém století a stejně tak v jednotlivých kapitolách krátký exkurz do dějin té které země. V každé z kapitol jsou také v rámci možností rozebrány vztahy jednotlivých zemí se Sovětským svazem a také následně z Československem, poté se až práce věnuje vztahům s VAAZ.

Ačkoliv jsem zamýšlela srovnat styky Československa a Vojenské akademie s vybranými státy v několika rovinách, kupříkladu v počtu studentů, nebo v objemu finanční a technické pomoci, ukázalo se to jako nemožný cíl. Když nepočítám spolupráci s Egyptem, která byla předčasně ukončená v sedmdesátých letech a následně z ní byly vypracovány podrobné zprávy, není podle dokumentů, dostupných ve fondu Akademie, možné uvést přesné závěry. Řada dokumentů byla skartována a jejich existenci připomínají pouze zmínky v Denících spisů, některé dokumenty jsou nekompletní, jiné nemají datum. A protože mezery nejsou vyplněny ani literaturou, musel být plánovaný obsah mé práce v průběhu bádání přehodnocen.

Místo plánovaných srovnávacích tabulek, které by s nejvyšší pravděpodobností neposkytly stoprocentně pravdivé údaje, je každá země rozebrána jako samostatná jednotka se svými problémy. Jedním z důležitých prvků je nastínění pozice států Blízkého východu mezi dvěma bloky, mezi nimiž se snažil lavírovat. Vedle toho je snaha bloku východního o připoutání si Arabů a Afghánců k sobě zvýšenými dodávkami zbraní a půjčkami. Práce se snaží dávat důraz na proměnu československého přístupu pod vlivem světové politiky – respektive pod vlivem příklonů a odklonů zemí od Sovětského svazu. Od toho se také odvíjí stanovisko Vojenské akademie a snaha alespoň povrchně z dostupných pramenů zmapovat

---

¹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/59

její spolupráci se zahraničními vládami, nabízená školení a stipendia a možnost vysílání odborníků do vybraných center.

Použitá literatura, uvedená v seznamu, má poměrně široký záběr a najdou se v ní úseky, které si přímo protirečí. Jedná se zde převážně o starší československou literaturu, která takřka pěje chvalozpěvy na výborné vztahy, zatímco moderní studie už to vidí zcela jinak. Zcela protichůdné teze se ovšem vyskytují i v moderní západní literatuře, tyto teze si vyžádaly dlouhá ověřování v několika jiných, méně podrobných, publikacích. Fakta, která uvádím, jsou pak výsledkem shody několika názorů.

K všeobecným dějinám Blízkého východu se u nás dá najít poměrně dost literatury. Od českých autorů jsou to především práce Karla Durmana, ať už přímo o Blízkém východě,² tak jeho výborný přehled světových dějin dvacátého století, s poetickým názvem *Popely ještě žhavé*.³ Mezi českými autory pak vyniká orientalista Eduard Gombár, jehož dvě publikace jsou v této práci využity hlavně pro dějiny Sýrie.⁴ Díla zahraničních autorů jsou ale mnohem početnější a k přehledu vztahů Sovětského svazu a Blízkého východu, stejně jako k dějinám jednotlivých zemí, nabídly mnohem více informací.

Dějiny takzvaného Velkého Předního východu – tradičního území v Asii a k němu i území afrického Maghribu, ve dvacátém století zpracovává Daniel C. Diller⁵ a dále Don Peretz,⁶ který je mnohem podrobnější a rozvleklejší. Ročenka z roku 1969, kterou vydala Europa publications limited,⁷ by byla výbornou oporou této práce, kdyby dějiny, které popisuje, nekončily rokem, kterým začíná hlavní oblast našeho zájmu. Zahraničním vztahům se ale ani jedno z těchto děl příliš nevěnuje. Zde se stala nejpřínosnější publikace R. Hinnebushe a A. Ehteshamiho,⁸ jejichž dílo je přímo věnováno zahraniční politice zemí Středního východu od konce války až do devadesátých let. Vedle nich se politice na Blízkém východě věnuje ještě dílo od E. Kedourie,⁹ které se netýká jen zahraniční politiky zemí, ale i vnitřní, a hledat v něm informace je trochu náročné.

---

² DURMAN, Karel: *Blízký východ ve světové politice 1918-1959*, Praha, Nakladatelství politické literatury 1966, 516 str.

³ DURMAN, Karel: *Popely ještě žhavé. Velká politika 1938 – 1991. Díl I.*, Praha, Karolinum 2004, 604 str.

DURMAN, Karel: *Popely ještě žhavé. Velká politika 1938 – 1991. Díl II.*, Praha, Karolinum 2009, 559 str.

⁴ GOMBÁR, Eduard: *Dramatický půlměsíc. Sýrie, Libye a Irán v procesu transformace*, Praha, Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum 2001, 215 str.

GOMBÁR, Eduard: *Revolučně demokratické strany na Blízkém východě*, Praha 1986

⁵ DILLER, Daniel C. ed.: *The Middle East*, Washington, Congressional Quarterly 1990, 329 str.

⁶ PERETZ, Don: *The Middle east today*, New York, Frederick A. Praeger 1988, 583 str.

⁷ EUROPA PUBLICATIONS LIMITED: *The Middle East and North Africa 1968-69*, London, Europa publications limited, 1968, 974 str.

⁸ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: *The foreign policies of Middle East States*, Boulder, Colo, Lynne Rienner Publishers 2002, 381 str.

⁹ KEDOURIE, Elie: *Politics in the Middle East*, New York, Oxford University Press 1992, 366 str

Zahraniční politikou v poválečném období se pak více či méně, hlavně ve vztahu k oběma blokům, zabývají jednotlivé publikace o tzv. studené válce. Jako zdroj informací se nejvíce osvědčil druhý díl Mezinárodních vztahů od J. P. D. Dunbabina,¹⁰ který je věnován světu mimo oba znesvářené bloky a práce R. H. Donaldsona a J. L. Nogeeho,¹¹ věnovaná přímo sovětské zahraniční politice v druhé polovině dvacátého století. Využitelné literatury je samozřejmě více, ale jedná se hlavně o zmínky nebo jednotlivé odstavce .

Co se týče literatury, která se zabývá vztahy Československa a Blízkého východu, není výběr příliš oslnivý.

Hlavním zdrojem informací je práce Petra Zídka a Karla Siebera,¹² kteří podrobně rozpracovávají hlavně politicko-vojenskou stránku československých vztahů s jednotlivými zeměmi Velkého Blízkého východu. Bohužel je toto dílo jediným svého druhu, které u nás vyšlo. Dále se o našich stycích s jednotlivými zeměmi můžeme dočíst v některých publikacích z edice Dějiny zemí, zatím ale ze zemí, kterými se tato práce zabývá, vyšly pouze Dějiny Egypta¹³ a Dějiny Afghánistánu.¹⁴ Ze starší české, potažmo československé literatury, byly, hlavně co se týče obchodu a uzavřených smluv, využity knihy z edice Zeměmi světa¹⁵ a Obchodně ekonomické sborníky,¹⁶ které ale jsou v mnohém poplatné své době.

Pokud je nabídka literatury o problematice našich vztahů k vybraným muslimským zemím chabá, o vztazích Vojenské akademie se nedá dočíst prakticky nikde. Několik zmínek se najde v už citované publikaci od P. Zídka a K. Siebera, nebo v Dějinách Egypta a Afghánistánu, ale hlavním zdrojem informací zůstávají, jak už bylo zmíněno, nekompletní archivní prameny.

---

¹⁰ DUNBABIN, J. P. D.: International relations since 1945. A history in two volumes, Vol. 2: The post-imperial age . The great powers and the wider world, London, Longman 1994, 549 str

¹¹ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: Soviet foreign policy since World War II, New York, Pergamon 1984, 352 str.

¹² ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: Československo a Blízký východ v letech 1948-1989, Praha, Ústav mezinárodních vztahů 2009, 394 str.

¹³ BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: Dějiny Egypta, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2009, 821 str.

¹⁴ MAREK, Jan: Dějiny Afghánistánu, Praha, NLN 2006, 403 str.

¹⁵ KAVAN, Miroslav: Jemen, Praha, Svoboda 1968, 136 str.

KUKAL, Zdeněk; KUKALOVÁ, Drahoslava: Irák, Praha, Svoboda 1982, 188 str.

ŠROM , Vladimír; VOKATÝ, J.S.: Syrská arabská republika, Praha, Nakladatelství Svoboda 1975, 203 str.

¹⁶ FILIP, Jiří a kol.: SAR (Sýrie), Praha, ČTK-Pressfoto 1978, 207 str

LÁTKA, Martin: Irák, Praha, ČTK - Pressfoto 1975, 167 str

MACEK, Radomír a kol.: Egyptská arabská republika, Praha, ČTK-Pressfoto 1981, 311 str.

Samotná práce je rozdělena do šesti kapitol, nepočítaje úvod a závěr, které se drží stejného schématu. Kapitola první na úvod shrnuje chronologicky dějiny Blízkého východu ve dvacátém století. Další kapitoly jsou už tématické po jednotlivých zemích a začínají vždy krátkými dějinami, vztahem k SSSR a potažmo i k Západu, vztahem k Československu a nakonec se věnují spolupráci s Vojenskou akademií. Řazení kapitol není náhodné, ale je provedeno podle relativní důležitosti, jaké se těžily jednotlivé země pro sovětský a československý trh a diplomacii. Tuto důležitost jsem neposuzovala subjektivně, ale vycházela jsem z několika dokumentů ze sedmdesátých let (tedy když byla EAR ještě sovětským spojencem), které arabské trhy přímo hodnotí.

KAPITOLA 1. VSTUP BLÍZKÉHO VÝCHODU DO 20. STOLETÍ A JEHO ROLE VE STUDENÉ VÁLCE

Blízký východ, ať už muslimský či premuslimský, se jako kolébka civilizace a dlouhá staletí i nejrozvinutější oblast známého světa, dostával do okruhu zájmů svých sousedů. Důvodů pro to bylo, a stále je, mnoho – územní a materiální zisky, nerostná bohatství od barevných kovů po ropu a zemní plyn, strategická poloha, či tak oblíbené důvody náboženské a ideologické. Konfrontace mezi muslimským a křesťanským světem, které nahradily své pohanské předky a přebraly i břímě jejich válek, se zpočátku se střídavým štěstím přelévaly z kontinentu na kontinent, aby se později zredukovaly na osmanské expanze v ranném novověku. Po neúspěšném pokusu o dobytí Vídně roku 1683 se z mocné Osmanské říše stává „nemocný muž na Bosporu“ a iniciativu přebírají západní velmoci (v tuto chvíli zahrnující i carské Rusko), které si postupně podrobují muslimská území v Asii i v Africe.

Do 20. století tedy vstupuje muslimský svět oslabený a částečně pod koloniální nadvládou evropských mocností. Situace se ještě zhoršuje po první světové válce. Osmanská říše, už několik desetiletí tak slabá, že se o ní uvažuje jako o polokolonii,¹⁷ je i přes dobré vztahy s Britským impériem a Francií díky dlouhodobé vojensko-politické podpoře Německa jeho spojencem.¹⁸ A jako jeho spojenec je tedy o čtyři roky později na straně poražených, ale ačkoliv je moc sultána Mehmeta IV. na konci války v podstatě jen titulární, jako jediný z poražených panovníků si zachoval svůj trůn.¹⁹ Ovšem ne nadlouho. Už během války si koloniální mocnosti Dohody rozdělily sféry vlivu na Blízkém východě. Díky slibům, které rozdávala především britská vláda se na její stranu postavilo velké množství Arabů, již delší

¹⁷ DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959 str. 71 a dal.

¹⁸ PALMER, Alan: Úpadek a pád Osmanské říše, Praha, Panevropa 1996, str. 231

¹⁹ PALMER, Alan: c.d. str. 254

dobu usilujících o samostatnost, která jim byla Brity přislíbena. Ti tyto sliby ale nehodlali splnit – Balfourova deklarace z roku 1917 přislíbila Židům domov v Palestině a systém mandátních správ rozdělil arabská území mezi Británií a Francií.²⁰

Otázka „tureckého dědictví“ byla poprvé oficiálně nastolena v březnu 1919 v Paříži a v následujících měsících došlo k „prvotřídní psí rvačce“.²¹ Do dlouhotrvajících anglo-francouzských sporů o území se přidaly Spojené státy americké a celá konference skončila bez definitivního rozhodnutí.²²

Řešení přinesla až mírová smlouva v Sèvres z roku 1920. Původní plán na rozdělení Osmanské říše byl zapomenut a na území Malé Asie vznikl Turecký stát v čele s Mustafou Kemalem, roku 1923 převtělený v Tureckou republiku. Mandátní správu (aneb poručnictví nad zeměmi, které nejsou ještě schopny samosprávy) pro území Egypta, Palestiny, Iráku, Kypru a Arábie získala Velká Británie, Sýrii, Libanon a Kilíkii spravovala Francie Dodekanesos, Rhodos a Tripolsko pak Itálie.²³

Nespokojenost Arabů i nearabských obyvatel s tímto řešením se projevuje už v roce 1919 protibritským povstáním v Egyptě a protifrancouzským hnutím v Sýrii. Začínají se organizovat výbory národní obrany vedené Mladoaraby, které odmítají dělení území a mandátní správu, ale nemají žádný úspěch.²⁴ Další povstání je potlačeno v Iráku a situace se neuklidňuje ani v Egyptě a ani v Palestině. V březnu roku 1921 posílají arabští reprezentanti memorandum Winstonovi Churchillovi, kde mu vysvětlují svůj odpor ke vzniku židovského území v Palestině. Churchill je ale opětovně odkazuje na Balfourovu deklaraci a celou věc smetá ze stolu.²⁵ Jeden z mála úspěchů v boji o nezávislost bylo zrušení britského protektorátu v Egyptě v únoru 1922, jednalo se ale jen o papírové vyhlášení, protože britské jednotky zůstaly nadále v Egyptě, aby chránily dopravní spoje, majetek a životy lidí.²⁶

Mandátní správy měly v celém meziválečném období problémy s udržením stability, což se jim i přes vzájemné spory dařilo až do poloviny třicátých let, kdy se systém, nahlodený hospodářskou krizí, zhroutil. Nová národně osvobozeněcká hnutí, snažící se o přinejmenším rovnoprávnější postavení vůči Británii a Francii, byla podporována zeměmi Osy. Arabové měli pro státy Osy značné sympatie – měli přeci stejné nepřátele: Velkou Británií, Francií a

---

²⁰ KROPÁČEK, Luboš: Islám a Západ. Historická paměť a současná krize, Praha, Vyšehrad 2002, str. 67, 68

²¹ DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959, str. 71 - 73

²² DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959, str. 74

²³ MACEK, Zdeněk: Blízký a Střední východ po roce 1945. 1, Plzeň, Západočeská univerzita 1995, str. 10

²⁴ DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959 str. 80

²⁵ SAMSON, Jane ed.: The British empire, Oxford, Oxford University Press 2001, str. 146

²⁶ DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959 str. 93, 94

v neposlední řadě Židy.²⁷ Obzvláště protižidovské kampaně našly pod vlivem událostí v Palestině mezi arabským obyvatelstvem silnou odezvu, nemenší účinek měla ale také kampaň protikolonialistická; obě pak nepřestávaly podporovat národní cítění a odpor vůči mandátním správám.²⁸ Stoupal import do zemí Blízkého východu a to jak ze strany Německa a Itálie, tak ze strany Japonska, které vyváželo obrovské množství zboží do Iráku.²⁹

Země Blízkého východu, které se ocitly mezi Osou a budoucími Spojenci, jim ale často nahrávaly, aniž by samy chtěly. Politická nezkušenost a snadná ovlivnitelnost jak prostého obyvatelstva, tak vládnoucích tříd, se projevuje například v anglo-egyptské smlouvě, takzvané „chartě cti a nezávislosti.“ Tou egyptská vláda v roce 1936 nevědomky potvrdila britský protektorát tím, že mu na dvacet let přičkla právo vojenských základen o síle deseti tisíce mužů v době míru a neomezeného počtu mužů využívajících všechna letiště a přístavy v době války.³⁰

Sýrie se stává nezávislou na francouzské mandátní správě v roce 1936, zatímco britský mandát v Iráku skončil již o čtyři roky dříve. Oproti tomu situace v Palestině, která podnítila převrat v Iráku v roce 1936, se ani v nejmenším neuklidnila. Revoluční vlna, která proběhla muslimskými zeměmi v letech 1935 a 1936 byla pryč a ukázalo se, že ústupky, které Evropané přislíbili, nemají trvalou platnost.³¹ V Palestině byla situace nejhorší po sepsání Peelova návrhu na její rozdělení – Peelova komise navrhla vytvoření proevropského čistě židovského státu, ze kterého by byli vystěhováni Arabové.³² V zemi se zvedl obrovský odpor, který hrozil, že se přenese i do sousedního Zajordánska, podporujícího Brity. Tam však panovník udržel svou moc díky nevalnému zájmu lidí o tento boj a Palestinské hnutí odporu bylo potlačeno.³³ Neúspěch bojů o nezávislost pak korunovala Francie, která těsně před začátkem války nastolila v Sýrii a v Libanonu koloniální režim.

Znovuobnovení francouzské koloniální vlády a finální neúspěch Peelovy komise obrátily pohled Arabů o to více k Německu a Itálii, a to i přes italský vpád do Etiopie, kterým oslabili svou prestiž v muslimském světě.³⁴ Kupříkladu Turecko se takřka plně orientovalo na Německo, tedy alespoň do chvíle, než zjistilo, že jednostranná orientace ho může brzy uvrhnout do silné závislosti. Proto se rychle přeorientovalo na Spojené státy americké a

---

²⁷ FERRO, Marc: Dějiny kolonizací. Od dobývání po nezávislost 13.-20. století, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2007, str. 316

²⁸ DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959 str. 182, 183

²⁹ DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959 str. 184

³⁰ DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959 str. 187, 188

³¹ DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959 str. 197

³² DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959 str. 200

³³ MACEK, Zdeněk: Blízký a Střední východ po roce 1945, Vol. 1, str. 35, 36

³⁴ DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959 str. 210, 212

Velkou Británií.³⁵ Státům Osy se tedy v přes veškerou snahu nepodařilo trvale získat žádnou zemi Blízkého východu, ale fašistický vliv zejména v Libanonu, Egyptě a v Iráku byl obrovský.³⁶

Tento stav se nezměnil ani za druhé světové války. Proněmecké strany v Iráku se sice pokusily o povstání, ale byly takřka okamžitě potlačeny britskou armádou a o dva roky později vyhlásil Irák Ose válku, aniž by se jí ovšem aktivně zúčastnil. Egypt, který měl také fašizující tendence, přerušil styky s Německem hned na začátku války a po celý její průběh zůstal Britským neválčícím spojencem.³⁷ Francouzská Sýrie a Libanon, zpočátku války pod vládou Vichy, byly dobyty Brity a jednotkami generála DeGaulle, následnou nezávislost získal Libanon v roce 1943 a Sýrie v roce 1946. Další se do války příliš nezapojili – Irán uzavřel smlouvy se Spojenci, ale příliš nezasahoval a Afghánistán zůstal neutrální.³⁸ Jordánsko získalo nezávislost v roce 1946.

Druhá světová válka dala také vzniknout Arabské lize, kterou podpořili v roce 1941 Britové, aby uklidnili situaci a zabránili povstání. Tato myšlenka na arabské sjednocení zahrnovala všechny arabské země úrodného půlměsíce. A i když prošla schválením Britů, po válce se proti ní postavil Egypt, Saudská Arábie a část Libanonu, odvolávající se na smlouvu z března 1945, která zaručovala nezávislost do této doby nezávislých států (Saudská Arábie, Egypt, Irák, Libanon). Ve výsledku tedy měla Liga šest států, minimum prostředků a byla velmi málo operativní, i přestože se snažila využívat revoluční organizace.³⁹

Druhá polovina dvacátého století změnila tvář světa v mnoha směrech – jedním z nejmarkantnějších je počet nezávislých států. Na Blízkém východě byly tři roky po válce státy rozloženy takřka tak, jak je známe dnes. Tou největší výjimkou, která ještě stále destabilizuje situaci a byla po celou dobu dvacátého století hnacím motorem událostí v této oblasti, je stát Izrael.

Balfourova deklarace z roku 1917 zaručovala Židům útočiště v Palestině a ti ji tam, obzvláště po evropských událostech válečných let, hledali i přesto, že takzvaná Bílá kniha z roku 1939 prohlašovala židovské přistěhovalectví do Palestiny z velké části jako ilegální.⁴⁰ Zatímco Britové a Američané se snažili o stabilizaci, Arabové se zuřivě bránili myšlence na rozdělení svého území, které bylo i přes jejich snahu nakonec rozděleno roku 1948 na arabský

---

³⁵ DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959 str. 213

³⁶ DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959 str. 214, 215

³⁷ MACEK, Zdeněk: Blízký a Střední východ po roce 1945, Vol. 1, str. 12, 14

³⁸ MACEK, Zdeněk: Blízký a Střední východ po roce 1945, Vol. 1, str. 16-20

³⁹ FERRO, Marc: c.d. str. 316

⁴⁰ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. I, str. 272

a židovský stát hned poté, co se Britové dobrovolně vzdali svého mandátního území.⁴¹ V důsledku toho byl vzápětí z arabské strany vyhlášen džihád, svatá válka, což pro židovský stát znamenalo válku v každém následujícím desetiletí. A ačkoliv byl Sovětský svaz jedním z prvních států, které uznaly jeho samostatnost, stal se Izrael hlavním spojencem USA v této oblasti.

Svět přešel, jak píše Laszlo Nagy, „z války horké do války studené“⁴² a obě strany začaly bojovat o získání a udržení svého vlivu. V zemích Blízkého východu existovaly komunistické strany už delší dobu,⁴³ ale arabské i islámské státy, jak pravicové tak levicové se je snažily ze všech sil potlačit.⁴⁴

Po té, co Arabové prohráli první válku proti Izraeli (1948-1949), rozhodlo OSN o zrušení embarga na dovoz zbraní, a protože se západní velmoci, spíše proizraelsky změřené, slitovaly, obnovily, hlavně USA, dovoz zbraní do Jordánska a do Iráku. Nebyl to ovšem až tak altruistický krok vůči přátelům, jako spíše potřeba zvýšit dodávky ropy do západoevropského průmyslu.⁴⁵ Zatímco tedy západní blok zasahoval do situace a řešil nastupující ropné krize, SSSR stál bokem až do 50. let, kdy začal rozvíjet své vztahy s arabským a islámským světem.⁴⁶ Stalin umírá roku 1953 a dva roky po jeho smrti začíná Chruščov s novou politikou tím, že nabízí mimo jiné ekonomickou pomoc Afghánistánu, čímž odstartovává novou dimenzi soutěže mezi Východem a Západem.⁴⁷

V roce 1952 proběhla v Egyptě revoluce, která nahradila monarchii republikou v čele s prezidentem Nadžíbem. Jakkoliv si USA a Británie přály uzavřít s novou vládou spojení, bylo jasné, že to nebude možno, dokud se neurovná britsko-egyptský spor o Suezský průplav. Zatímco Egyptané trvali na odchodu Britů, Britové trvali na udržení svého prvenství v oblasti a Američané chtěli být protiváhou proti SSSR na Blízkém východě.⁴⁸ Od roku 1954 má Egypt v rukou Gamal Násir, kterému se daří vyhnat Brity, kupovat zbraně od USA, které do něj vkládaly tolik nadějí, a pomalu se orientovat na Sovětský svaz, se kterým roku 1955 podepisuje dohodu o dodávání zbraní z Československa. Pro Spojené státy to byla rána, která zkálila radost ze zosnovaného sesazení iránského premiéra Mosaddeqa přede dvěma lety, během dlouho připravovaného převratu.

---

⁴¹ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. I, 273, 274

⁴² NAGY, Laszlo: Démocraties populaires. Du bloc soviétique au communisme des patrie, Paris, Arthaud 1968, str. 12

⁴³ Pro příklad: V Egyptě od roku 1921/1922, v Iráku od 1932, v Iránu od 1920

⁴⁴ HOBBSAWM, Erik: Věk extrémů. Krátké 20. století 1914-1991, Praha, Argo 1998, str. 370

⁴⁵ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. I, str. 396

⁴⁶ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. I, str. 397

⁴⁷ DUNBABIN, J. P. D.: c.d., Vol. II, str. 199

⁴⁸ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. I, str. 402, 403

V roce 1955 se schylovalo k dalšímu vojenskému střetnutí mezi Araby a Izraelem; ten žádal o spojence o pomoc, ale Spojené státy odmítly zbraně dodat. K izraelskému štěstí byly ale nahrazeny Francií, kde se v tuto chvíli rodil plán útoku.⁴⁹ Francouzi a Britové se rozhodli získat zpět Suezský průplav a donutili Izrael účastnit se útoku na Egypt. Celá akce byla naplánována tak, aby Britové a Francouzi mohli výzvou k ukončení boje obsadit Suez, nebo napadnout Egypt, v případě odmítnutí výzvy. Ale plán se zhroutil po zásahu prezidenta Eisenhowera a kanál byl opět předán Egyptu.⁵⁰

Čelíce postupné ztrátě sympatií v mnoha zemích, hledají USA podporu v jejich sousedech, shodou okolností státech s nejkonzervativnějšími režimy třetího světa: v předrevolučním Iráku a Iránu, Turecku a Pákistánu. S těmi podepsaly roku 1955 Bagdádský pakt, který se po vystoupení Iráku po revoluci mění v pakt CENTO.⁵¹ Z těchto států se tedy, vedle Izraele, stali hlavní američtí spojenci.

Příklad z Egypta si vzaly některé z okolních států: Jordánský král Husajn rozpouští svůj kabinet, přebírá plnou moc a začíná se částečně orientovat na SSSR. Stejně tak král Saúd a Saúdská Arábie, Libanon a Sýrie, po té, co na její hranice tlačila turecká a irácká armáda, pobízená Spojenými státy.⁵² Chruščov okamžitě využívá amerického oslabení a silně podporuje komunistické strany. Zatím ale Gamal Násir, snažíce získat prvenství mezi arabskými vůdci, podporuje Sýrii. A protože odmítal, stejně jako ostatní státy, dostat se do područí Sovětského svazu, bojuje proti syrským komunistům podpořením socialistické strany Baas a nacionalistů. Provádí tedy stejnou politiku, s jakou tolik uspěl v Egyptě. Výsledkem toho vzniká roku 1958 Sjednocená arabská republika, spojený stát Egypta a Sýrie, zbavený všech stran – v první řadě těch komunistických.⁵³ V čehož důsledku dochází ochlazení egyptsko-sovětských vztahů.

V létě 1958 byl v Iráku sesazen Núrí as-Sáíd, podporovaný Velkou Británií a USA. Obě velmoci byly zaskočeny, protože o chystaném převratu neměly sebemenší tušení a generál Kásim tedy přebral moc poměrně snadno. Politický otřes v Iráku, kdy se nové vedení přihlásilo k přátelství s Násirem a SAR, ovlivnil Libanon a Jordánsko, kde se okamžitě zvedly pronásirovské hlasy a hrozily převraty.⁵⁴ Západní mocnosti nemohly vpadnout do Iráku, protože by akce byla v rozporu s Eisenhowerovou doktrínou, ale na žádost vlády Libanonu a

---

⁴⁹ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. I, str. 437

⁵⁰ LAFEBER, Walter: America, Russia, and the cold war. 1945-1984, New York, Alfred A. Knopf 1985, str. 188, 189

⁵¹ HOBSBAWM, Erik: c.d., str. 369

⁵² DUNBABIN, J. P. D.: c.d., Vol. II str. 204-206

⁵³ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. I, str. 476

⁵⁴ LAFEBER, Walter: c.d. str. 201, 202

Jordánska, zabránili Američané a Britové místním revolucím.⁵⁵ Irák následně vystupuje z Bagdádského paktu. Kásimův režim se ovšem obává přidružení Iráku k SAR, za které bojuje strana Baas, a proto se domlouvá s komunistickou stranou, tehdy nejsilnější a nejlépe organizovanou stranou Iráku. Ta ale chce vzápětí podíl na moci, který jí Kásim odmítá předat. Vypukají nepokoje, ve kterých komunisté prohrávají, ale Kásim, jako pragmatický vůdce, nechává komunistům dvě křesla ve vládě.⁵⁶

Násir vyhlásil pod dojmem iráckých událostí nové kolo zatýkání komunistů, což vedlo k rozporům se sovětským Ruskem, které ale netrvalo, kvůli oboustranným nevýhodám, příliš dlouho. SAR jako spojení Egypta a Sýrie se vzápětí roku 1961 pod tlakem syrských baasistů rozpadá a oficiální název Spojená arabská republika zůstává už pouze Egyptu – jako upomínka na panarabské ideály.⁵⁷

Do šedesátých let vstoupil Egypt jako sovětský, nebo snad spíš Brežněvův, oblíbenec. V roce 1965 mu byla odpuštěna polovina dluhu za dodané zbraně, Kreml si mnohá svá rozhodnutí ověřoval v Káhiře a když Sýrie zažádala o podobné zacházení, ceny zbraní pro ni ještě stouply.⁵⁸ Egyptské problémy se tím ale zmenšily jen nepatrně. Stupňování inflace, druhé vlny konfiskací a znárodnování proměnily Egypt v socialistický stát, vyhlášený v roce 1962.⁵⁹

Vztahy k jiným arabským státům se ale začaly zhoršovat; ze dříve spojenecké Saúdské Arábie se stal nepřítel v důsledku egyptského zásahu v Jemenu, kde Násir bránil revoluci.⁶⁰ Vztahy s Irákem se zkomplikovaly po převratu z roku 1963, kdy byla vládnoucí Baas sesazena Árifem a jeho vojenskou klikou, proti jejímuž režimu pak Baas bojovala v ilegality. Násirovi nezbylo než doufat, že jeho pozice je vlivná i mezi stoupenci nové vlády.⁶¹ Zato Sýrie, vedená levicovými baasisty, mohla dále respektovat egyptského prezidenta, ale měla vlastní plány – byla stále živá vize Velké Sýrie, spojeného území Sýrie, Libanonu a Palestiny, ale své zástupce měla i vize Federace úrodného půlměsíce, která chtěla zemi spojit s Irákem.⁶² V Sýrii se situace radikálně změnila v roce 1963, kdy přebírá moc radikální odnož strany Baas a z jejího vedení se staví triumvirát složený z vojenských funkcionářů Saláha Džadída, Muhammada Umrána a Hafíze al-Asada.⁶³

---

⁵⁵ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. I, str. 478, 479

⁵⁶ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. I, str. 480

⁵⁷ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. I, str. 480, 481

⁵⁸ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 64

⁵⁹ EUROPA PUBLICATIONS LIMITED: c.d. str. 781

⁶⁰ EUROPA PUBLICATIONS LIMITED: c.d. str. 832

⁶¹ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 67

⁶² DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 67

⁶³ EUROPA PUBLICATIONS LIMITED: c.d. str. 669

Arabská liga si v roce 1964 na summitu v Káhiře stanovila za cíl zničení Izraele. Vzniklá Organizace pro osvobození Palestiny (OOP) se usidluje v egyptském hlavním městě, státy ligy uzavírají postupně obranné pakty a další spojenci z řad radikálních bojovníků džihádu se hlásí.⁶⁴ Na rok 1967 je naplánován další útok proti Izraeli, který, jak se ukázalo, nebyl nepřipravený.

Násir, který si válku zatím nepřál, byl zvyklán sovětskými varováními o možné izraelské agresi, výzvami baasistů a radikálními Palestinci a nakonec vyhlásil v květnu 1967 Izraeli válku. Proti židovskému státu stála aliance Egypta, Jordánska, Sýrie a Iráku.⁶⁵ Sovětský svaz si ale nepřál, aby to byl Násir, kdo udělá první krok (toto rozhodnutí je výsledkem vůbec prvního použití červeného telefonu na lince Kreml-Bílý dům) a jeho přání se splnilo – překvapivě to byl Izrael, kdo zaútočil ze vzduchu.⁶⁶ Šestidenní válka skončila fiaskem pro arabskou alianci, na jejíž straně byly desetitisíce padlých, oproti 777 mrtvým Izraelcům. Izrael také mnohem zvětšil své území a začal se budovat „Velký Izrael“⁶⁷ Po válce se sídlo OOP přesunuje do Jordánska a jeho členská základna posiluje, stejně jako pozice jordánského krále v arabském světě.⁶⁸

Rok 1967 přinesl změny i Jemenu, kde si stále držela moc Velká Británie, která ovšem už v roce 1966 slíbila, že se do dvou let své moc vzdá. V té době už v zemi operovaly egyptské jednotky, které se snažily podpořit socialistické revolucionáře. Po debaklu v šestidenní válce a po vyčerpání z bojů s jemenskými odpůrci, financovanými Saúdskou Arábií, byli ale Egyptané nuceni zemi opustit. Vzápětí se Jemen rozdělil na dva státy, komunistickou Lidovou republiku Jižní Jemen a Jemenskou arabskou republiku, které byly sjednoceny až roku 1990.⁶⁹

V poraženém Egyptě propukly čistky mezi velícími důstojníky a jejich spojenci, Násir byl zklamán a Arabové nejen v Egyptě vyčítali Sovětskému svazu, že jim nepřišel na pomoc. A když přijeli do Moskvy, aby žádali další pomoc ve válce, byli nešetrně odmítnuti.⁷⁰ SSSR však nezrušil dodávky zbraní ani školených odborníků a za to si vyžádal vojenské základny na arabském území, které byly důvodem mnoha obav na americké straně. Překvapivě ale musely Spojené státy uznat, že sovětská přítomnost v egyptské Alexandrii uklidňuje situaci v celé oblasti a o to v tu chvíli hlavně šlo. Sověti omezovali syrské zásahy do

⁶⁴ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 68, 69

⁶⁵ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 70, 71

⁶⁶ ČEJKA, Marek: Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu, Brno, Centrum strategických studií 2005, str. 113, 114

⁶⁷ ČEJKA, Marek: c.d. str. 114, 115

⁶⁸ ČEJKA, Marek: c.d. str. 120

⁶⁹ EUROPA PUBLICATIONS LIMITED: c.d. str. 832, 833

⁷⁰ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 108, 109

civilní války v Jordánsku, kde se baasisté pokusili svrhnout krále Husajna, a Američané snižovali dodávky zbraní do Izraele; i přesto ale v roce 1973 arabské státy znovu na Izrael zaútočily.⁷¹ Šestidenní válka, ze které si Arabové přinesli zklamání z postupu Moskvy, je přivedla k uzavření smluv s USA, i přesto ale jejich země byly dále zbrojeny Sověty a Američané převzali francouzskou roli dodavatele zbraní pro Izrael.⁷²

Násir umírá na infarkt v roce 1970 a na jeho místo nastupuje Anvar Sádát, který pokračoval v politice potlačování komunistické strany. Nelibost SSSR byla ještě posílená stále dalšími žádostmi Egypta o zbraně, jejichž dodávkou by ale Sověti porušili Rezoluci OSN č. 242, kterou se se Spojenými státy dohodli na mírovém řešení situace na Blízkém východě. V roce 1972 tedy Sadat vyhání všech 20 000 sovětských specialistů ze země. Sověti vzápětí posilují své vztahy s Irákem, Sýrií a OOP.⁷³

Čtvrtá arabsko-izraelská válka vedená Sýrií a Egyptem připadla na největší židovský svátek, Jom Kippur, kdy měla být obrana státu nejslabší. I když byla válka, která Izrael překvapila, označena za „hrubou chybu,“ sovětsí spojenci dodali okamžitě zbraně. Přes počáteční úspěch během prvních dnů se situace rychle obrátila a spojence čekala rychlá a trpká porážka.⁷⁴ Arabská porážka byla tak velká, že ze 129 států OSN stály na straně Izraele jen čtyři a tam kde neuspěly Kosyginovy domluvy Sadatovi, rozhodla rezoluce č. 338 smluvená Kissingerem a Brežněvem. Zatímco ale Sadat na radu SSSR zastavil palbu okamžitě, Izraelci na radu Goldy Meirové nespěchali a obklíčili arabskou armádu, čímž dokončili pohromu.⁷⁵

Po válce se Egypt otáčí na Spojené státy, aby zprostředkovaly mír. Mírová konference pod patronátem OSN se schází v Ženevě za přítomnosti SSSR, USA, Egypta, Jordánska a Izraele, Sýrie jednání bojkotuje. Sověti po této konferenci ztrácejí velkou část vlivu v regionu, situace se uklidňuje, územní spory jsou vyřešeny rozdělením sporných území do zón a Egypt s Izraelem uzavírají mírovou dohodu.⁷⁶ V důsledku americké podpory Izraele se ropné státy rozhodly potrestat západní velmocí ropným embargem, které těžce zasáhlo USA.⁷⁷

Další velká smlouva mezi Egyptem a Izraelem byla znovu zprostředkována Spojenými státy. Přípravy trvaly celý rok 1977 a série smluv byla podepsána v září 1978

---

⁷¹ BOWN, Colin; MOONEY, Peter J.: Cold war to détente 1945-85, London, Heinemann Educational Books 1987, str. 157

⁷² DILLER, Daniel C. ed.: c.d., str. 45

⁷³ DILLER, Daniel C. ed.: c.d., str. 46, 47

⁷⁴ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 122, 123

⁷⁵ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 124, 125

⁷⁶ KEDOURIE, Elie: c.d., str. 48, DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 127, 128

⁷⁷ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 130

v Camp Davidu.⁷⁸ V jejich důsledku Sadat a premiér Begin začali v následujícím roce domlouvat podmínky palestinské nezávislosti, kterými se nakonec Izraelci zaručili k navrácení území dobytých v posledních dvou válkách. Po navrácení Sinaje Egyptu pak v roce 1980 začaly mezi oběma státy „normální vztahy.“⁷⁹ Ani Washington ani Egypt nečekali ostrou reakci devatenácti států (z 23) Arabské ligy, které na Egypt uvalily ekonomické sankce, vyloučily jej ze všech arabských organizací, jejichž sídla se odstěhovala z Káhiry a Egypt se dostal pod ropné embargo.⁸⁰

Zatímco většina jednání šla přes USA, Sověti ztráceli své pozice. Jediná věc, kterou mohli dále nabízet byly zbraně a to byla těžce ztrátová investice – jak uvedl Kosigyn, jednalo se o ztrátu dvaceti miliard dolarů.⁸¹ Se Sýrií panovaly dále víceméně dobré vztahy, Irák se znovu otočil k Západu a jediní věrní zůstali palestinští vůdci. Vztahy se Sadatem skončily v roce 1976, kdy prezident už dále nedokázal platit za zvyšující se cenu zbraní.⁸² Když do Moskvy ale přijeli arabští předáci pobouření jednáním v Camp Davidu, Sověti v naději na udržení vlivu slíbili další dodávky zbraní.⁸³

Rok 1979 byl pro SSSR zlomový a zasadil ránu i Američanům. Přelom let 1978 a 1979 přinesl konec dynastie Pahlaví v Iránu. Země byla už od padesátých let silně proamerická, ale proti západní kultuře v zemi vířil odpor islámských tradicionalistů. Ti nakonec sesadili šáha a na pomyslný trůn vynesli ajatolláha Chomejního, který zavedl tvrdou islámskou vládu, represemi a krutostí snad ještě přesahující starý režim. Šíitský režim opět rozdělil arabský svět - zatímco Asadova Sýrie a Jižní Jemen jej podporovali, zbytek byl vyděšen, obzvláště po Chomejního vyhlášení o připojení šíitských území k Iránu.⁸⁴ Fakt, že nový režim je protiamerický potvrdilo obsazení americké ambasády a držení diplomatů jako rukojmí. Neméně špatné pro Ameriku bylo uchopení moci v Iráku Saddámem Husajnem, podporovaným Sověty. Vzápětí se ale ukázalo, že Saddám se nehodlá zafixovat na východní spojence a svou snahu o stabilitu si zajišťuje lavírováním mezi znesvářenými bloky.⁸⁵

Na konci roku vpadly sovětské jednotky do Afghánistánu, který se vzdaloval jejich kontrole, a jehož komunistická vláda byla na pokraji sesazení. Zdálo se to jako snadný krok a to i přes mnohá upozornění. Vojenské učebnice už tehdy psaly, že: „Sovětský svaz se nesmí nikdy zaplést do války v Afghánistánu, neboť jak ukázala britská koloniální éra, tuto zemi

⁷⁸ KEDOURIE, Elie: c.d. str. 48-52

⁷⁹ KEDOURIE, Elie: c.d. str. 53

⁸⁰ KEDOURIE, Elie: c.d. str. 56, 53

⁸¹ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 196

⁸² DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 197

⁸³ KEDOURIE, Elie: c.d. str. 56

⁸⁴ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 222, 223

⁸⁵ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 317

nelze dobýt a udržet.“⁸⁶ Jak se ukázalo, učebnice nelhaly a komunisté nedokázali příštích deset let udržet v zemi pevnou vládu a porazit hnutí svatých bojovníků, mudžáhedínů, kteří přicházeli bojovat z celého světa. Už v průběhu prohrané afghánské války se Sovětský svaz ukazuje jako porazitelný a odchod vojsk ze země v roce 1989 jakoby zpečetuje jeho osud.

Arabsko-izraelská krize znovu vyvrcholila po sérii atentátů v roce 1982, kdy se Izraelci ve snaze zabránit dalším útokům rozhodli zbavit své pohraničí a okupované zóny Palestinců. V návalu válečného nadšení pak obsadili Libanon, odkud museli Arafatovi lidé odejít pod ochranou Francouzů. Západní mocnosti nebyly izraelskou akcí potěšeny a po masakrech muslimů v Libanonu začaly protivládní demonstrace i v Tel Avivu.⁸⁷ Válčit se ale nepřestalo a Amerika, pod tlakem událostí z Vietnamu, mohla Libanoncům, bojujícím o své území jak proti Izraeli, tak i proti muslimským radikálům, přispět jen minimem mužů. Do celé situace zasáhl Asad, podporovaný Sovětským svazem, který dosáhl míru v roce 1983. Libanon, obsazený syrskými jednotkami, se však až do roku 1989 dostal do područí Damašku⁸⁸

Konfliktem, který dvě největší mocnosti sledovaly spíše zpovzdálí, byla irácko-iránská válka o území na ropu bohatého Chúzistánu, svou roli ale hrály i sunnitsko šíitské náboženské rozpory. Válka trvala od roku 1980 do roku 1988, i když Sadám předpokládal rychlou výhru, zaskočení Íránci se dokázali vzchopit a svá území i vládu ubránit.⁸⁹ I přesto nebyly válčící státy úplně bez pomoci – Iráku dodávali zbraně Spojené státy, Francie, Saúdská Arábie a Singapur, Iránu naopak Severní Korea; jiné země, jako Portugalsko oportunisticky pomáhalo oběma zemím. Iráku pak především arabští spojenci dodávali značné finanční obnosy.⁹⁰

Rok 1989 tedy nezastihl Blízký východ v o nic stabilnější situaci, než v jaké se nalézal v roce 1945. Studená válka změnila situaci v mnoha zemích a její konec spolu s koncem bi-polárního uspořádání světa nepřinesl v této oblasti žádný závratný obrat k lepšímu.

---

⁸⁶ VYKOUKAL, Jiří: Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989, Praha, Libri 2000, str. 517

⁸⁷ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 313, 314

⁸⁸ KEDOURIE, Elie: c.d. str. 59 - 62

⁸⁹ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé, Vol. II, str. 318

⁹⁰ BOWN, Colin; MOONEY, Peter J.: c.d. str. 194

KAPITOLA 2. EGYPT

2.1. EGYPT VE DVACÁTÉM STOLETÍ

Do roku 1914 byl Egypt oficiálně pod nadvládou Osmanské říše i přesto, že byl už léta okupován Brity; hned na počátku války v roce 1914 je Egypt vyhlášen britským protektorátem. Po skončení války žádala část Egyptanů svobodu, kterou si formálně přes britský odpor vydobyl v roce 1922. Britové si však zachovali řadu privilegií, díky kterým jejich vliv v zemi neklesl, a nová konstituční monarchie musela stále dbát na jejich požadavky.

Důležitá anglo-egyptská smlouva byla podepsána v roce 1936 a ačkoliv slibovala Egyptu jisté výhody, vyvolala obrovské lidové demonstrace a pád vládnoucí strany. Za druhé světové války byl Egypt nejdůležitějším britským opěrným bodem v celé oblasti a v rámci boje proti zemím Osy byly v roce 1942 poprvé navázány diplomatické styky se Sovětským svazem. Po válce byla země zbídačená, propukaly hladomory a lidé stále více volali po úplné nezávislosti na Británii; kvůli vzestupu osvobozenického hnutí také nevstoupila v platnost nová smlouva z roku 1946, která opět plánovala zachovat Britům velká privilegia.

V roce 1948 došlo k první arabsko-izraelské válce, kterou arabské státy prohrály. Nespokojenost Egyptanů se stávající situací vyústila v roce 1952 červencovou revolucí, kdy došlo k důstojnickému převratu vedeného Svobodnými důstojníky. Král Fárúk byl vyhoštěn a na nově vzniklé místo prezidenta by dosazen Muhammad Nadžíb, jeho pravou rukou pak byl Gamal Násir. Republika byla vyhlášena následující rok. První dva roky republiky byly poznamenány spory mezi Nadžíbem a Násirem, ze kterých Násir vyšel jako vítěz a na post prezidenta definitivně vstoupil v roce 1956.

V roce 1956 také opustili Egypt poslední angličtí vojáci, ale Británie si uchovala právo na využití základen v Suezském průplavu v případě útoku proti arabským zemím nebo

Turecku. Ve stejném roce znárodnil Egypt Suezský průplav, což vedlo k takzvané Suezské krizi – útoku Izraele, Británie a Francie na Egypt, zastaveném až výzvou OSN. Jednání se Sýrií vyústila v roce 1958 ve vznik Sjednocené Arabské republiky, v jejímž čele stál tři roky Gamal Násir, poté došlo k odtržení Sýrie, nespokojené s egyptským centralismem. Název SAR však Egyptu zůstal.

Šedesátá léta byla pro Egypt po hospodářské stránce vcelku úspěšná, zlom nastal v roce 1967 kdy došlo k další válce s Izraelem. Egypt, jehož nejlepší jednotky operovaly v Jemenu, a jeho spojenci byli opět na hlavu poraženi a Izrael navíc zabral území na Sinaji, na kterých se nacházela největší egyptská naleziště rud a nafty. Obrovské materiální ztráty a velká prohra měly vliv na morální, politickou i ekonomickou situaci v zemi a ačkoliv byly ztráty z velké části nahrazeny dodávkami ze Sovětského svazu, v zemi zesílil tlak na prezidenta. Politická situace vyústila v procesy s důstojníky a masové lidové demonstrace. Snaha o nápravu hospodářství vedla k obrovskému znárodnění a mnoha reorganizacím, které Násir předložil ve svém programu. Prezident také prohlásil, že pokud bude řešení problémů na Blízkém východě přijatelné, nebude váhat uznat existenci Izraele. Což se ani zdaleka nesešlo s velkým souhlasem.

Žádného řešení se však už nedočkal – zemřel v roce 1970 a na jeho místo nastoupil Anwar Sadat, jeden z jeho blízkých spolupracovníků. Rok po Násirově smrti byl ustaven Svaz arabských republik, volnější nástupce SAR, který zahrnoval EAR (Egypt změnil v roce 1971 název na Egyptskou arabskou republiku), SyAR a Libyi. Sjednocování zemí bylo zastaveno po válce Jom Kippur, která vyhrotila vztahy mezi státy, už tak dost napjaté díky dřívějším neshodám v názorech.

Čtvrtá izraelská válka přinesla arabským státům další vojenskou porážku, ale zatímco se většina z nich obrátila proti Západu vyhlášením ropného embarga, Egypt a Sadat se na Západ obrátili. Změna v zahraniční politice začala krátce po Sadatově nástupu – v roce 1971 byli po odhalení spiknutí zlikvidováni představitelé Arabského socialistického svazu a jeho funkce byly značně omezeny. Sadat také vykázal sovětské poradce a zpřetrhal vztahy s většinou socialistických zemí – místo toho se obrátil na západní spojence Kuvajt a Saúdskou Arábii.

Od roku 1971 je egyptská ekonomika vedena heslem „otevřené dveře“ a nebrání se investicím ze Západu, ale prezident Nixon, zaujatý válkou ve Vietnamu, neodpovídá okamžitě. Sadat pak ve snaze získat zpět výnosný Sinai jde do války proti Izraeli. Díky znovuzískání velké části území je Sadat v Egyptě oslavován a ropné embargo a arabská

solidarita s Egyptem jeho pozici posiluje. V každém případě získal Sadat Nixonovu pozornost a dochází k rozvoji vzájemných vztahů.

Prezident se také snaží zlepšit vztahy s Izraelem – v roce 1977 navštívuje Jeruzalém a v roce 1979 jsou ratifikovány dohody z Camp Davidu, za což je Egypt vyloučen z Ligy arabských národů. Egypt tedy získal mír a došlo k politické liberalizaci, ale po ekonomické stránce se situace nelepší a v zemi dochází k inflaci. V roce 1981 je Sadat zabit na oslavě Jomkippurské války a novým prezidentem se stává Husní Mubarak. Ten se snaží hlavně o zlepšení ekonomické situace v zemi a nastoluje politiku nezáúčastněnosti – udržuje styky se Spojenými státy, jejichž pomoc je klíčová a obnovuje styky se Sovětským svazem. S Izraelem udržuje „studený mír“ a ačkoliv kritizuje některé jeho kroky, jako invazi do Libanonu, nebo připojení Golanských výšin, vyhýbá se vojenskému střetnutí. V roce 1989 se sídlo Ligy arabských států vrací do Káhiry a Egypt stojí znovu v jejím čele. V následující válce v Perském zálivu je pak jedním z hlavních spojenců Spojených států proti Iráku.

2.2. EGYPT A VÝCHODNÍ BLOK

Jako většina okolních zemí spadal Egypt na počátku druhé poloviny dvacátého století do sféry vlivu západních zemí. Zásadním přelomem v egyptské zahraniční politice byl rok 1952 a nástup Násira do čela země; ten se zpočátku snažil vést neutrální politiku, ale velmi brzo se ocitnul na protizápadní straně. K roztržce došlo právě ve chvíli, kdy na Blízký východ začal pronikat Sovětský svaz, a když západní mocnosti prodaly Egyptu nekompletní dodávku zbraní,⁹¹ Násir rozhodl v roce 1955 o odkoupení zbraní z Československa. Ačkoliv byl Egypt od této doby orientovaný na Východ a stavěl se ostře proti prozápadnímu Bagdádkému paktu, Násir stále viděl největší šanci Blízkého východu v panarabismu – sjednocení všech arabských států v jeden.⁹²

Díky smlouvě o dodávce zbraní, které západní mocnosti odmítly Arabům dodávat, se stal Sovětský svaz ochráncem arabských států, ovšem dobré vztahy s Egyptem mu nevydržely dlouho. Po Suezské krizi získal Egypt kontrolu nad Suezským průplavem, ale i přesto, že se Spojené státy postavily proti útoku na Egypt a tím trochu zlepšily egyptský náhled na sebe, stal se Sovětský svaz hlavním dodavatelem zbraní Egyptu.⁹³ Násir, který doufal v připojení Iráku k SAR, byl znepokojen tamním nárůstem sympatií ke komunismu a proto v roce 1958 v jedné z řečí komunismus odsoudil a ve své zemi nechal mnoho z členů

---

⁹¹ DILLER, Daniel C. ed.: c.d. str. 143

⁹² HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str.101

⁹³ DILLER, Daniel C.: c.d. str. 143

strany pozatýkat. K jeho štěstí to Moskva vzala s klidnou hlavou a rozhodla se, i přes jisté ochlazení vztahů, zachovat přátelské styky.⁹⁴ Toto rozhodnutí nebylo znamením dobré vůle ze strany východního bloku, jako spíš potvrzením faktu, že Kreml nechtěl zničit přátelské styky s nejmocnějším státem v oblasti.

Egyptská politika se opět proměnila v roce 1961, kdy se od SAR odtrhla Sýrie. Zatímco Sýrie se přiklonila doprava, Egypt se přiklonil do leva. Za tento příklon k Východu může hospodářská krize, kterou zapříčinilo spojení se Sýrií,⁹⁵ a dříve protikomunistický Násir teď mluví o „arabském socialismu.“ Na oslavu Chruščovovy návštěvy dokonce propouští šest set komunistů, kteří rozpouštějí svou stranu a vstupují do Arabské socialistické unie.⁹⁶

Největší krize v sedmdesátých letech byla porážka arabských spojenců v roce 1967 a právě tato porážka stojí za postupným ochlazováním egyptsko-sovětských vztahů. Násir očekával, že zatímco Spojené státy napomáhají Izraeli, Sovětský svaz přijde, v případě války, na pomoc jim.⁹⁷ Což se nestalo a Moskva se zmožila pouze na slovní odsouzení izraelské agrese a ačkoliv Násir prohlašoval, že americká letadla podporovala izraelské, Kreml telefonicky ujistil Washington, že nezasáhne.⁹⁸ Zatímco ale materiální ztráty mohli Sověti Egyptu nahradit, ztracená území, i přes rozsáhlou propagandu, získal zpět až další egyptský prezident.

Zahraniční politika se po válce stala o něco umírněnější, což se projevilo jednak na jeho arabské politice a jednak na tom, že v roce 1970 přijal Rogersův plán na mír na Blízkém východě, který ovšem nikdy nevstoupil v platnost. A i přesto, že vzápětí popřel izraelská práva na dobytá území, o která se mimo jiné jednalo v Rogersově plánu,⁹⁹ bylo jeho krátkodobé uznání prvním krokem směrem k Západu.

V roce 1970 Gamal Násir umírá a na jeho místo nastupuje Anwar Sadat. Jeho první kroky směřují proti Arabské socialistické unii, kterou směřuje pod kontrolu prezidenta a následně se zbavuje jejích nejlevicovějších členů,¹⁰⁰ stejně jako všech svých oponentů, převážně anti-sovětsky a anti-izraelsky motivovaných.¹⁰¹ Ve snaze zahájit neutrální politiku, začíná Sadat s ekonomikou „otevřených dveří.“ I přesto ještě v roce 1971 podepisuje smlouvu o přátelství a spolupráci se Sovětským svazem, aby mohl i nadále využívat sovětskou podporu. Tato smlouva, přichystaná Sovětským svazem, byla otevřenou reakcí na začínající

⁹⁴ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 168

⁹⁵ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.:c.d. str. 169

⁹⁶ FEJTŐ, François: Dictionnaire des partis communistes et des mouvements révolutionnaires str. 117

⁹⁷ DILLER, Daniel C.: c.d. str. 143

⁹⁸ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 171

⁹⁹ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 103, 104

¹⁰⁰ PERETZ, Don: c.d. str. 241

¹⁰¹ SARIN, Oleg; DVORECKÝ, Lev: Vetřelci str. 121

jednání se Spojenými státy,¹⁰² která, jak už bylo řečeno, nabrala na vážnosti až v roce 1973. Smlouva z roku 1971 ale vztahy obou zemí nespasila a na konci roku 1971 Sověti dokonce vyjádřili svou nelibost se Sadatovou prozápadní politikou tím, že Egyptu slíbené zbraně odeslali do Indie.¹⁰³ Když vzájemným vztahům nepomohly ani dvě Sadatovy návštěvy v Moskvě, vypověděl v roce 1972 prezident ze země tisíce sovětských poradců, aniž by ovšem přerušil s Moskvou diplomatické styky.¹⁰⁴ V roce 1976 Sadat zrušil smlouvu o přátelství a spolupráci po té, co Sovětský svaz odmítl dodávat vojenskou pomoc a upravit egyptský dluh.¹⁰⁵ Konec vzájemných vztahů předznamenává egyptské odmítnutí splacení dluhu, které vyústilo ve zrušení vzájemných diplomatických styků v roce 1980.¹⁰⁶

Po válce Jom Kippur se zlepšují egyptsko-americké vztahy a Egypt začíná být závislý na americké diplomacii, stejně jako na americké ekonomické podpoře.¹⁰⁷ V roce 1974 jsou obnoveny diplomatické styky Egypta a Spojených států. Z dřívější hlavní podpory východního bloku na Blízkém východě se stal spojenec jeho protivníků, odhodlaný zbavit celou oblast sovětského vlivu.¹⁰⁸ A když dosavadní vyjednávání s Izraelem nepřinášela úspěch, odhodlal se Sadat k návštěvě Jeruzaléma v roce 1977, čímž zdůraznil snahu nalézt mírové řešení za podpory Spojených států.¹⁰⁹ Tento smírný krok vyústil v podepsání egyptsko-izraelské smlouvy v Camp Davidu v roce 1978.

Ačkoliv byl Egypt ostrakizován ostatními arabskými státy za paktování se s Izraelem,¹¹⁰ přinesl Sadat zemi mír, za který získal Nobelovu cenu v roce 1978. O tři roky později byl zavražděn extrémisty, kteří mírová jednání s židovským státem odsuzovali. Na jeho místo nastoupil Husní Mubarak.

Mubarak pokračoval v Sadatově prozápadní politice a Egypt se tím stal silou na Blízkém východě, která stála proti protizápadnímu radikalismu. Spojené státy se staly hlavní oporou egyptské ekonomiky, i přesto ale v zemi neustaly protiamerické pocity – Egypt se cítil „zrazen“, když Američané dodali zbraně Izraeli ve chvíli, kdy zakročoval proti radikálním Palestincům na egyptském území. Stejně pocity nevole (tentokrát po celém světě) vzbudil

---

¹⁰² NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 174

¹⁰³ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 175

¹⁰⁴ DILLER, Daniel C.: c.d. str. 133

¹⁰⁵ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 176

¹⁰⁶ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 106

¹⁰⁷ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 105

¹⁰⁸ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 283

¹⁰⁹ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 283

¹¹⁰ Jen pro zajímavost lze uvést, že kupříkladu Saúdská arábie ale tajně slíbila Spojeným státům, že sankce z její strany nebudou pro Egypt příliš tvrdé. Dunbabin 329

americký zákrok proti únosům lodi Achille Lauro v roce 1985, kterým prezident Mubarak zaručil svobodu, pokud odevzdají loď i s rukojmími.¹¹¹

Díky všeobecně dobrým vztahům se Spojenými státy si mohl Egypt dovolit navazovat styky s jinými západními zeměmi, ale také se mu povedlo znovu navázat diplomatické styky se Sovětským svazem. V roce 1985 se do Káhiry vrátil sovětský velvyslanec a od následujícího roku se znovu otevírá vzájemný obchod, hlavně s chybějícími součástkami do sovětských zbraní. V roce 1987 se Moskva dokonce uvoluje snížit egyptský státní dluh.¹¹²

Egypt zůstal spolehlivým, ale ne slepým, americkým spojencem. V roce 1985 odmítl protiteroristické tažení do Libye a také otevření trvalé americké základny na egyptském území. Po pádu Sovětského svazu vyhlásil Egypt válku novému americkému nepříteli – islámskému terorismu a i když byl jedním z hlavních spojenců ve válce v Zálivu, odmítl Mubarak tvrdé sankce proti Iráku.¹¹³

2.3. EGYPT A ČESKOSLOVENSKO

Egyptské styky s Československem byly navázány na počátku dvacátých let, převážně díky tomu, že Egypt spadal pod britskou dominanci.¹¹⁴ Oficiální diplomatické styky byly pak navázány v roce 1922 a nezpřetrhala je ani druhá světová válka, během které Egypt udržoval vztahy s československou exilovou vládou.¹¹⁵

Dodávky československých zbraní do Egypta měly začít už před egyptskou revolucí v roce 1947 a podporovat králův režim, ale když se ukázalo, že československá vláda straní v této době ještě Izraeli, z dodání zbraní sešlo.¹¹⁶ Revoluce, které v následujících letech zasáhly obě země, poškodily vzájemné styky. Zatímco Egyptané byli znepokojeni nastoupením komunismu,¹¹⁷ Československu zpočátku nepřirostl k srdci nový prezident Nadžíb a jeho pravá ruka Násir.¹¹⁸

Zlepšení vzájemných vztahů přinesl rok 1955, kdy byly ujednány čtyři kontrakty na dovoz zbraní do Egypta. Cesta k tomuto kontraktu ovšem nebyla jednoduchá a vedla přes čínského premiéra Čou Enlaje. Ten se na Násirovu žádost přimluvil v Moskvě o zbraně a Moskva následně předala úkol Československu, které už před několika měsíci s Egyptem

---

¹¹¹ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 108

¹¹² MENDELSON, Everett: A compassionate peace str. 209

¹¹³ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 109

¹¹⁴ BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: c.d. str. 678

¹¹⁵ MACEK, Radomír a kol.: Egyptská arabská republika str. 252

¹¹⁶ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 51

¹¹⁷ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 52

¹¹⁸ BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: c.d. str. 680

podepsalo smlouvu o nepatrné dodávce 200 pistolí.¹¹⁹ Tato dodávka byla novými smlouvami nahrazena kontraktem v hodnotě 921 milionů Kčs.¹²⁰ Právě díky této smlouvě se otevřely Československu a hlavně Sovětskému svazu dveře na Blízký východ. Další tři smlouvy v hodnotě 569,5 milionů Kčs následovaly hned další rok.¹²¹ Vedle těchto smluv byla v roce 1955 podepsána dlouhodobá obchodní dohoda, která projednávala vzájemnou výměnu zboží.¹²²

V roce 1956 propukla Suezská krize, během které se Československo marně snažilo dostat na Londýnskou konferenci, kde se vzniklá situace měla projednávat. Svou podporu Egyptu ale nakonec dokázalo vyjádřit v několika prohlášeních a v odsouzení Francie, Británie a Izraele.¹²³ Po Suezské krizi se Egypt otočil ještě více k Východu, který mu ochotně zalepil materiální ztráty – v roce 1957 byla podepsána další smlouva na dodání vojenského materiálu za 1282 milionů Kčs. Tentokrát už ale skoro 90% dodaného zboží měl na starosti Sovětský svaz.¹²⁴ Ve stejném roce byla podepsána československo-egyptská dohoda o kulturní spolupráci a z dalších nevojenských dohod lze pak zmínit Smlouvu o obchodu a platbě z roku 1959 a také vznik Československého egyptologického ústavu v roce 1958. Celkově se pak hodnota vyměněného zboží mezi oběma zeměmi mezi lety 1950 a 1960 zvedla dvojnásobně.¹²⁵ Na vzájemných obchodních vztazích nezměnily nic ani Násirovy perzekuce proti komunistům, převážně v letech 1958 – 1961; zájem o zbraně neutuchal¹²⁶ a obrat zboží v roce 1961 dokonce přesáhl půl miliardy Kčs.¹²⁷ I přesto ale vzájemné diplomatické styky musely přetrpět několik neshod.

ÚV KSČ si naštěstí nemuselo dělat hlavu s Násirovým antikomunismem dlouho – už v roce 1963 je veleben nový levicový kurz vlády a Násir je pozván do Československa a v následujících letech se vystřídalo několik vzájemných delegací.¹²⁸ Další intenzivní dodávky vojenského materiálu a dokonce i bezplatnou finanční a materiální pomoc přinesla Egyptu šestidenní válka,¹²⁹ ačkoliv všechny egyptské požadavky splněny být nemohly.¹³⁰

---

¹¹⁹ BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: c.d. str. 680, ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 54

¹²⁰ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 55

¹²¹ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 55

¹²² MACEK, Radomír a kol.: c.d. str. 252

¹²³ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 60

¹²⁴ BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: c.d. str. 681

¹²⁵ MACEK, Radomír a kol.: c.d. str. 264

¹²⁶ BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: c.d. str. 681

¹²⁷ MACEK, Radomír a kol.: c.d. str. 265

¹²⁸ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 72, 73

¹²⁹ BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: c.d. str. 682

¹³⁰ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 78

V roce 1968 Násir, po šestidenní válce zcela pod vlivem Sovětského svazu, akceptoval okupaci Československa, i přesto, že většina egyptské inteligence ji odmítla.¹³¹ Následující roky, kdy se Egypt pomalu otáčí k Západu, přináší zhoršení vztahů. V roce 1971 se KSČ snaží o posílení vztahů s Arabskou socialistickou unií, ale čistky, které zahajuje nový prezident Sadat, obrací tuto snahu vniveč.¹³² Ještě v tomto roce je EAR označována za „nejvýznamnějšího arabského partnera“ s „výrazně protiimperialistickou politikou.“¹³³ Československo se s Egyptem snaží udržet dobré styky i po vyhnání sovětských poradců a proto v roce 1973 obnovuje řadu jednání a také vyhovuje egyptské žádosti a neodvolává své odborníky ze země.¹³⁴ Na prokázání dobré vůle je do Československa pozván nejdříve prezident Sadat, pak ministr války Sadek.¹³⁵

Jsou podepsány další dohody o dodávkách zbrojního materiálu, ale ne všechny z nich se stačily realizovat – jednostranné vypovězení egyptsko-sovětské smlouvy o přátelství zmrazilo i československo-egyptské vztahy a dále nebyl důvod, proč zbraně Sadatovi dávat.¹³⁶ Sadat pak v roce 1977 v reakci na zmražení dodávek zbraní rozhodl o zastavení dodávek bavlny do Československa a SSSR. Cd čehož ustoupil v roce 1981 a také se uvolil k obnovení splátek za dodávky zbraní.¹³⁷

V letech 1977 – 1981 se obchod mezi oběma zeměmi takřka zastavil, ale styky dál pokračovaly, hlavně díky činnosti československého egyptologického týmu.¹³⁸ A ačkoliv československé velvyslanectví v Káhiře zůstalo, byli velvyslanci, stejně jako zástupci jiných socialistických zemí, hlídáni.¹³⁹ K normalizaci dochází po nástupu prezidenta Mubaraka, je obnoven obchod a dochází k několika politickým návštěvám, ale ČSSR získává od Sovětského svazu povolení k dovozu vyprošťovacích tanků až v roce 1989.¹⁴⁰

2.4. EGYPT A VAAZ

Spolupráce Vojenské akademie Antonína Zápotockého s Egyptem začala v roce 1955, ihned po podepsání kontraktů na zbrojní dodávky. Zpočátku se jednalo o pětítýdenní školení v používání tankového, dělostřeleckého a spojovacího materiálu a také o speciální

---

¹³¹ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 79

¹³² BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: c.d. str. 684

¹³³ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ ke zprávě PV ČSSR (VTA Káhira), str. 24

¹³⁴ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 81

¹³⁵ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 80, 81

¹³⁶ BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: c.d. str. 684

¹³⁷ BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: c.d. str. 684, 685

¹³⁸ BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: c.d. str. 685

¹³⁹ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 88 89

¹⁴⁰ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 90, 91

kurz radiolokace.¹⁴¹ Od roku 1958 je pak na VAAZ umožněno egyptským studentům na žádost SAR postgraduální studium¹⁴² a první z nich nastoupili ke studiu v roce 1961, aby navázali na studium na MTC v Káhiře.¹⁴³

I přes vzájemné problémy na počátku Sadatovy vlády, nebo snad právě kvůli nim, Československo klade v roce 1971 VAAZ za úkol mimo jiné zajišťovat i nadále postgraduální studium egyptským studentům, včetně praxe v místních závodech a zajišťovat výcvik technického personálu a zaškolení vedoucích Vojenského projektového ústavu.¹⁴⁴ V roce 1972 se počítá s realizací postgraduálního studia pro 25 až 35 Egyptanů ročně a počítá se i s příjezdem jejich rodin.¹⁴⁵

Jistým znakem odklonu od československé pomoci je fakt, že EAR v roce 1973 snižuje počet specialistů školených na VAAZ ze čtyř na dva v jednotlivých specializacích, nechává si ovšem právo jejich počty zase navýšit.¹⁴⁶

Ještě v roce 1976 ukončuje studium na VAAZ nejméně šestačtyřicet egyptských postgraduátů¹⁴⁷ a další dodělávají své práce na jiných ústavech.¹⁴⁸ Následující rok je ukončen pobyt osmdesáti aspirantů bez toho, aniž by dokončili svou vědeckou přípravu a plánuje se jejich rychlý odjezd.¹⁴⁹ Poslední zmínka o egyptských posluchačích nedává moc informací – v roce 1986 mají povolení být seznámeni s třemi typy zbraní, což je, ve srovnání se Sýrií a Irákem, naprosté minimum.¹⁵⁰ Žádný z dokumentů už neříká, kolik Egyptanů u nás v osmdesátých letech studovalo, jisté je že v roce 1989 na VAAZ žádný nepromoval.¹⁵¹

O Vojenské technické akademii v Káhiře, MTC, je zpráv mnohem více a kompletnějších. Českoslovenští odborníci a pedagogové byli v Egyptě už od roku 1955, ale v roce 1958 rozšířila egyptská vláda požadavky na československou pomoc i na oblast vojenského školství. Plán na vybudování MTC, které mělo vychovávat vojenské kádry, byl schválen v tom samém roce a vzápětí se mohlo přistoupit k jeho realizaci. První odborníci,

¹⁴¹ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 58

¹⁴² BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: c.d. str. 681

¹⁴³ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Kontrakt 40-152-212,

¹⁴⁴ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ ke zprávě PV ČSSR (VTA Káhira), str. 24, 25

¹⁴⁵ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Usnesení PV ČSSR č. 81 a 16.3.72, str. 14

¹⁴⁶ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Kontrakt 45226 (akce 342)

¹⁴⁷ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 418, Zaslání inform. Zprávy – kontrakt 45315, str. 3

¹⁴⁸ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 418, Zdůvodnění výše nákladů na eperim. 7 aspir. Studujících dle kontraktu 4558

¹⁴⁹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 417, Ukončení studia egyptských aspirantů, str. 3

¹⁵⁰ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/59, str. 5

¹⁵¹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/58. Pamětní zápisy, dok. Promoce zahraničních studentů

převážně z VAAZ, mohli nastoupit.¹⁵² Úřední list z roku 1961, schválený prezidentem SAR, už cíle a formu MTC stanovuje jasněji – třístupňové studium má produkovat „důstojníky s vhodnými vědeckými a praktickými znalostmi“ a zároveň udává a upravuje zákonné směrnice, kterými se MTC bude řídit.¹⁵³

Už v roce 1967 sloužilo v MTC Káhira 180 československých odborníků a SAR žádala o jejich navýšení na 230, přičemž Československo si kladlo za cíl, aby bylo v roce 1973 MTC plně v rukou Arabů.¹⁵⁴ Z dokumentů z roku 1971 vyplývá nejistota československé vlády ohledně další spolupráce na MTC – klade si za úkol „prodiskutovat se zákazníkem ... dobudování Vojenské technické akademie v Káhiře“ a zabezpečovat 120 až 180 odborníků ročně, se snižující se tendencí vzhledem k plánovanému předání všech postů arabským odborníkům.¹⁵⁵

Plán budování MTC z roku 1972 popisuje současnou situaci jako završování organizace kateder a odborných skupin a stále větší zapojování egyptských učitelů, které si na MTC sami proškolili, do výuky.¹⁵⁶ Na konci pětiletého plánu, v roce 1976, se pak počítá s osmdesátiprocentním nasazením egyptských učitelů, prohloubení jejich odborností, naplnění pozic asistentů, rekrutujících se z řad vyšších studentů, jichž bude v prvních ročnících nabíráno 700.¹⁵⁷ Další plán, na delší období, trvající do roku 1981, vzešel z návštěvy československé delegace v Káhiře. ČSSR vyjádřilo ochotu dále spolupracovat s Egyptem a víceméně potvrdilo stávající stav věcí a domluvilo se na zvýšení kvality MTC s tím, že komise složená ze zástupců obou zemí předloží další plán v roce 1973.¹⁵⁸ Tímto vlastně nebyl splněn původní plán – předat MTC v roce 1973 do egyptských rukou.

Generální kontrakt na československou spolupráci na MTC byl uzavřen v roce 1973 a v následujícím roce jej nahradil jiný, upravující podmínky činnosti odborníků k československému obrazu - ti v roce 1974 setrvali na MTC z důvodu žádosti

---

¹⁵² ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 68

¹⁵³ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Úřední list EAR

¹⁵⁴ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 76

¹⁵⁵ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ ke zprávě PV ČSSR (VTA Káhira), str. 25

¹⁵⁶ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Návrh perpektivního plánu MTC 1972-76, str. 4

¹⁵⁷ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Návrh perpektivního plánu MTC 1972-76, str. 5

¹⁵⁸ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 419, dokument č. 25 Aide mémoire, str. 366

Egyptanů.¹⁵⁹ Dohodou o závěrečné etapě výstavby VTA slibuje Československo spolupráci až do roku 1982 a to jak ve školení specialistů na VAAZ, tak na účasti odborníků v Káhiře.¹⁶⁰

Zprávy vedoucího skupiny Čechoslováků na MTC z let 1974 až 1976 informují o problémech, se kterými se musí potýkat. V roce 1974 byla nejpálčivějším problémem modernizace, se kterou museli bojovat – naštěstí Egyptané po válce Jom Kippur přehodnotili svůj postoj a přistoupili k některým návrhům. V tomto roce se také znovu objevila tendence snižovat počty československých odborníků a nahrazovat je egyptskými.¹⁶¹ Následující rok je v centru zájmu vědecká příprava a vyslání stovky postgraduátů do ČSSR, vědecká příprava učitelů v MTC probíhá dle plánu k spokojenosti obou stran. Zlepšují se také vztahy spolupracovníků na katedrách a studium marx-leninské filozofie slaví úspěchy – jediným nedostatkem tedy zůstává malé množství léků.¹⁶² Jiná zpráva z roku 1975 zaznamenává změnu politického kurzu a dává s ní do souvislosti snížení počtu československé skupiny ze 145 na 103 expertů. A tak i přesto, že je školní rok hodnocen kladně, je vedoucí skupiny znepokojen egyptskou (jak říká, zatím neúspěšnou) snahou získat západní zbraně a technologie.¹⁶³

V roce 1976 jednala v Káhiře československá delegace a přehodnocovala dřívější kontrakty, z nichž některé zrušila a jiné doplnila.¹⁶⁴ Zpráva od odborníků z MTC je o něco skeptičtější – zdají se být přesvědčeni, že spolupráce končí, že „bylo přijato zásadní politické rozhodnutí“,¹⁶⁵ i když nevyklučují, že EAR možná požádá o další odborníky. Což se nestalo a dokument z roku 1977 informuje o ukončení akce – egyptská strana neobnovila požadavek na československé odborníky a tím ukončila generální kontrakt. I přesto, že byly oficiální důvody ekonomické, nikdo neměl pochyby o důvodech politických a ačkoliv egyptská strana vysoce ocenila spolupráci, celá skupina odletěla z Egypta do září 1977.¹⁶⁶

Československá účast na MTC Káhira byla vyhodnocena v roce 1978 sérií referátů a diskuzí a sepsaný protokol pak spolupráci shrnul. Celá akce byla hodnocena jako úspěšná –

---

¹⁵⁹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Generální kontrakt 45410

¹⁶⁰ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Návrh dohody mezi ČSSR a EAR. Přípomínky, str. 4

¹⁶¹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Zpráva o činnosti odb. na MTC v Káhiře. Návrh org. struktury MTC. Návrh doplňků ke kontraktu č. 17 na šk. rok 1974/1975, str. 4

¹⁶² Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Zřízení kurzu „Operační umění“, str. 9

¹⁶³ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Zpráva o činnosti, str. 1

¹⁶⁴ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 418, Zpráva o výsledcích jednání delegace MNO v Káhiře, str. 2, 3

¹⁶⁵ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Zprávy z MTC rok 1976, str. 4

¹⁶⁶ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 418, Akce VTA – ukončení, str. 4

splnila své poslání a Československo získalo cenné zkušenosti. Nepočítaje vyškolení mnoha odborníků v různých specializacích, vystudovalo MTC za působení československých odborníků asi 5500 inženýrů v šestnácti vojenských specializacích.¹⁶⁷

---

¹⁶⁷ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 418, Materiály z metodického zaměstnání k vyhodnocení akce MTC, str. 44

KAPITOLA 3. SÝRIE

3.1. SÝRIE VE DVACÁTÉM STOLETÍ

Sýrie od šestnáctého století patřila Osmanské říši a, jako mnohá jiná území, po jejím rozpadu doufala v nezávislost. Už od počátku století zde roste arabský nacionalismus a Arabové doufají v založení velkého Arabského království. K jejich zklamání se ale Spojenci, které nacionalisté podporovali, v Sykes-Picotových dohodách smluvili na tom, že Sýrie spadne pod francouzskou sféru vlivu. Což se, i přes syrský odpor, v roce 1920 stalo.

Syrsko-francouzské vztahy nebyly přes francouzské úsilí příliš dobré, ale nakonec se obě strany dokázaly domluvit a v září 1936 získala Sýrie nezávislost, ovšem Francouzi si zde zachovali obrovská práva. Než o smlouva mohla být Francií ratifikována, postoupili Francouzi Turecku jednu ze syrských provincií, čímž proti sobě poštvali syrské nacionalisty a vzápětí francouzská opozice donutila vládu zrušit plánovanou ratifikaci.

Definitivní nezávislost získala Sýrie až v roce 1946, poté, co jí za války slíbili Spojenci nezávislost za místní podporu proti Vichy. Nezávislá Sýrie nezískala po dlouhou dobu stabilitu a už v roce 1948 ukázala v první válce proti Izraeli svou vojenskou slabost. Ihned po válce, v roce 1949, dochází k prvnímu vojenskému převratu, kterým začínají dvě desetiletí vojenského zasahování do vedení státu. Po dalším převratu v roce 1954 jsou nastoleny čtyři roky demokracie a rozvoj politických stran, z nichž je nejdůležitější socialistická a panarabská strana Baas, která brzy proniká i za hranice Sýrie. Vedle strany Baas stoupá také vliv komunistické strany a Syrské nacionální strany.

Na konci padesátých let roste v zemi, pod vlivem založení Izraele a Suezské krize, levicové a protizápadní cítění a netrvá dlouho a baasisté se začínají obávat i komunistů. Baasisté v tuto chvíli začínají vybízet k syrsko-egyptské unii pod vedením Násira, který ve své zemi tvrdě bojuje proti komunistům a od kterého si Baas slibuje, že stejně zakročí i v Sýrii.

Spojená arabská republika existuje od roku 1958, ale Sýrie z ní vystupuje hned v roce 1961, protože odmítá být v unii podřízená a protože v zemi nastává ekonomická krize. Následující dva roky jsou neklidné a převzetí moci stranou Baas v roce 1963 na situaci nic nemění. Strana se rozpadá na skupiny bojující o moc, ze kterých vychází v roce 1970 jako vítěz Hafíz al-Asad, který bude prezidentem Syrské arabské republiky po dalších takřka třicet let.

Ačkoliv byl nový prezident alawita a alawity dosadil i do vůdčích pozic, sunnitská většina se po neklidných letech odhodlala jen k minimu protestů. Asad udržoval dobré vztahy jak s arabskými zeměmi tak se Sovětským svazem a v prvních letech vlády obnovil styky se západními zeměmi. Úzká spolupráce s Egyptem zavedla v roce 1973 Sýrii do války Jom Kippur. Ta byla, trochu paradoxně, viděna jako úspěšná, protože syrské jednotky si vedly v porovnání s minulými konflikty poměrně dobře.

Problémy nastaly ke konci sedmdesátých let, kdy se začali sunnitě bouřit a v Libanonu propukla civilní válka. Od roku 1970 zde sídlí Organizace pro obnovu Palestiny a střety mezi palestinskými muslimy, místními muslimy a křesťany ústí v ozbrojená střetnutí. V roce 1976 zasahuje v Libanonu na žádost vlády syrská armáda, která se po příměří v roce 1978 přidává k Palestincům. Libanon je rozdělen na několik částí a OOP, držící podstatnou část země obnovuje z východního Bejrútu ostřelování Izraele. Izraelská operace Mír pro Galileu, během které je obsazena třetina země, nakonec donutí Palestince opustit Libanon.

Až do roku 1989 odmítali Syřané Libanon vyklidit, nakonec byl jejich pobyt legalizován; i přesto ale nezískali v zemi podporu – maronité, většinová libanonská komunita, se obávala represí, jaké potkaly libanonské křesťany. Syrská vojska nakonec stahují v roce 2001 i přesto, že mají v zemi zajištěnou nadvládu.

Doma se Asad potýká s mnoha problémy, v osmdesátých letech klesá cena ropy a dochází k ekonomické krizi a Asad, namísto podpory průmyslu a zemědělství, buduje obrovskou armádu. Tím činí Sýrii závislou na pomoci Kuvajtu a Saúdské Arábie, která se zmenšuje úměrně s cenami ropy. Dalšími velkými problémy jsou rebelie islámských fundamentalistů, reprezentovaných Muslimským bratrstvem a také otázka Asadova nástupnictví.

Okupace Libanonu Sýrii ekonomicky vyčerpala a zkomplikovala její vztahy s Arabskými zeměmi i se Sovětským svazem. Asadovy obavy z možné palestinsko-izraelské smlouvy se vyplnily v roce 1988, kdy Jásir Arafat uznal Izrael, čímž proti sobě poštval Sýrii, doufající v navrácení Golanských výšin. Problémy s Palestinci zhoršují akce Lidové strany pro osvobození Palestiny, operující na syrském území. Tato skupina je podezřelá z útoků na

americké letadlo ve Skotsku a Asad, obávající se zhoršení vztahů se Západem, se ji marně snaží vyštvat ze země.

Problémy s nástupnictvím se vyhrtyly v roce 1994, kdy zemřel Asadův prvorozený syn; v roce 2000 tedy dosedá na prezidentský post druhý syn, Bašár al-Asad.

3.2. SÝRIE A VÝCHODNÍ BLOK

Sýrie získává nezávislost díky zásahům OSN, které nutí Francouze a Brity opustit zemi, ale západní mocnosti mají stále velký vliv na vládu. Sýrie se postupně otáčí směrem k Sovětskému svazu – může za to vznik Izraele a jeho podpora Spojenci, ale také snaha americké CIA, která vede proamerický lobbying v syrské armádě.¹⁶⁸ Na počátku padesátých let stojí Sýrie před velkým dilematem – může se spojit s prozápadním Irákem a vstoupit do Bagdádského paktu, nebo stát za Egyptem, z něhož se stává nový arabský protizápadní vůdce.¹⁶⁹ V této době získává moc strana Baas, která pro své panarabské myšlenky navrhuje pakt s Irákem a vede zemi k unii s Egyptem. Ze Sýrie se stává jediná blízkovýchodní země, která po válce žádným způsobem nepřijala pomoc Spojených států.¹⁷⁰

V polovině padesátých let proniká na Blízký východ Sovětský svaz, který v roce 1955 uzavírá dohodu o dodávce zbraní s Egyptem; smlouva s egyptským spojencem, Sýrií, následuje další rok.¹⁷¹ Ze Sovětského svazu se tímto stává ochránce arabských států bojujících proti Izraeli. Syrská strana Baas, jakkoliv jí vyhovují dodávky sovětských zbraní, se ale odmítá dělit o moc s komunisty, v nové Sjednocené arabské republice je tedy komunistická strana zakázána, a to i přes rozčarování Moskvy. Vzápětí se ale ukazuje, že SAR není pro syrskou Baas tím nejlepším řešením – k moci se dostává její pravé křídlo, které Sýrii od SAR odtrhuje, zatímco Egypt se stává čím dál tím více socialistickým.¹⁷²

Syrská arabská republika, vzniklá v roce 1961, zažila v prvních pěti letech osm státních převratů a silný odklon doprava. Tento odklon netrval dlouho a už v roce 1966 se Sýrie se Sovětským svazem opět spřátelila, což provázela obrovská sovětská ekonomická a vojenská pomoc.¹⁷³ Sýrie zůstala baštou boje proti Izraeli a západnímu imperialismu; každá z nových vlád se snažila vybudovat co nejsilnější armádu, ale šestidenní válka v roce 1967

---

¹⁶⁸ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 145

¹⁶⁹ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 146

¹⁷⁰ PERETZ, Don: c.d. str. 414

¹⁷¹ DUNBABIN, J. P. D.: c.d. vol. II 277, NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 167

¹⁷² NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 169

¹⁷³ PERETZ, Don: c.d. str. 421

ukázala její naprostou bezmoc.¹⁷⁴ Sýrie nejenže naprosto prohrála, ale navíc ztratila Golanské výšiny, které už Izraeli, přes veškerou syrskou snahu, zůstaly.

Po posledním puči v roce 1970 se stává hlavou státu Asad, za kterého se Sýrie konečně stává relativně stabilní zemí. V roce 1972 se nový egyptský prezident Sadat odklání od SSSR a začíná vyjednávat se Západem, ze Sýrie se proto stává hlavní sovětský spojenec na Blízkém východě.¹⁷⁵ Po válce Jom Kippur ale Asad obnovuje diplomatické styky se Spojenými státy a na krátkou dobu se stává jejich největším odběratelem v oblasti.¹⁷⁶ K tomu vedlo několik důvodů – byla to obrovská porážka Arabů Izraelem, při které sověti nezasáhli, sovětská materiální podpora Palestincům operujícím v Libanonu, vedoucí k libanonské občanské válce, Jordánská krize a také velkorysá nabídka Henryho Kissingera, kterou Asad přijal.¹⁷⁷ Syrsko-americké dobré vztahy vrcholí Nixonovou návštěvou v Damašku v roce 1984, to už ale je situace úplně jiná.¹⁷⁸ Jordánská krize, kdy proti sobě stáli Palestinci podporovaní Sověty a Syřané, podporovaní oběma stranami, načas zhoršila vzájemné syrsko-sovětské styky, ale v Libanonské válce už Sýrie bojovala po boku Palestinců.

Asad se stal mistrem v lavírování mezi Východem a Západem – potřeba silného patrona ho naučila využívat rivalitu obou stran tak, aby sloužila jeho účelům.¹⁷⁹ Do Libanonu ale Sýrie v roce 1976 vstupuje se sovětským arzenálem. Americko-syrské vztahy neměly přeci jen tak silnou základnu a na konci osmdesátých let je jediným stálým spojencem Sýrie Sovětský svaz, který jí po všech prohrách nepřestává znovu a znovu dodávat zbraně.¹⁸⁰ Po roce 1979 je tedy Sýrie definitivně na straně východního bloku a spolupráce je zpečetěna smlouvou o přátelství a vzájemné spolupráci, uzavřenou v roce 1980, kterou Sýrie vyjadřuje podporu sovětské intervenci v Afghánistánu.¹⁸¹

V osmdesátých letech byla syrská zahraniční politika ovlivněná izraelsko-egyptskými dohodami v Camp Davidu, po kterých se postavila do čela protiamerického tábora a odmítala možnost uzavření dohody mezi Izraelem a jakýmkoliv jiným arabským státem.¹⁸² Za Andropova je Sýrii přislíbená obrovská vojenská pomoc, ale Gorbačovovo

---

¹⁷⁴ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 147

¹⁷⁵ DILLER, Daniel C.: c.d. str. 229

¹⁷⁶ PERETZ, Don: c.d. str. 424

¹⁷⁷ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 174, HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 149

¹⁷⁸ GOMBÁR, Eduard: Dramatický půlměsíc, str. 54

¹⁷⁹ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 153

¹⁸⁰ PERETZ, Don: c.d. str. 426

¹⁸¹ GOMBÁR, Eduard: Dramatický půlměsíc, str. 53, PERETZ, Don: c.d. str. 426

¹⁸² GOMBÁR, Eduard: Dramatický půlměsíc, str. 53

odmítnutí ostré protiizraelské politiky vedlo k následnému ochlazení vztahů.¹⁸³ Od roku 1983 až dodnes figuruje Sýrie na americkém seznamu států podporujících mezinárodní terorismus.

V roce 1982 byla Sýrie v Libanonu poražena Izraelem, naštěstí pro ni Sovětský svaz ztráty ihned nahradil novými dodávkami. V Libanonu se ukázalo, že ačkoliv Asad považoval Spojené státy za prvek, který vystupuje pouze ve prospěch Izraele, uznával je jako významného moderátora celé situace; jen díky tomu se syrsko-izraelské spory v Libanonu nevymkly kontrole a nevedly k mnohem většímu konfliktu.¹⁸⁴

Na konci osmdesátých let si Sýrie uvědomuje, že Sovětský svaz už nemůže nabídnout stejnou podporu, jako dříve, a otáčí se tedy k USA. Na počátku vlády prezidenta Bushe staršího začínají syrsko-americké rozhovory skrz velvyslance v Damašku. Zpočátku se Američané snaží o osvobození rukojmích v Libanonu skrz syrský vliv na místní skupiny,¹⁸⁵ později Asad využívá strategické polohy své země ve válce proti Iráku, kde se staví do řad protiiirácké opozice.¹⁸⁶

3.3. SÝRIE A ČESKOSLOVENSKO

Syrské vztahy s Československem začínají v první polovině dvacátých let, kdy je v Damašku zřízený československý honorární konzulát, zabývající se převážně obchodem, který ale mezi oběma zeměmi existoval ještě před válkou. Diplomatické styky jsou navázány v roce 1947, ale situace v zemi umožňuje jejich rozvoj až od roku 1954; do té doby sídlí spojené velvyslanectví Sýrie a Libanonu v Bejrútu a jeho činnost je takřka nulová.¹⁸⁷

V roce 1954 se mění v Sýrii situace a země, spolu s Egyptem, začíná nabírat prosovětský kurz, čímž se také přibližuje Československu, které po uzavření smlouvy se SSSR, žádá o dodávku zbraní.¹⁸⁸ Vezmeme-li v potaz, že až do Asadova nástupu se vlády držely u moci jen díky podpoře armády, dodávky zbraní udělaly z Československa jednoho z hlavních syrských obchodních partnerů. Sýrie byla vůbec první arabskou zemí, která zakoupila československé zbraně.¹⁸⁹ Vzájemné vztahy ovlivnila také smlouva mezi ČSR a Egyptem o dodávkách zbraní, po které se Sýrie v následujících letech odhodlala k několika velkým objednávkám za 411 milionů Kčs, jejich splátka ale byla po Suezské krizi

---

¹⁸³ GOMBÁR, Eduard: Dramatický půlměsíc, str. 54

¹⁸⁴ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 153

¹⁸⁵ DILLER, Daniel C.: c.d. str. 229

¹⁸⁶ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 153

¹⁸⁷ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 272

¹⁸⁸ ŠROM, Vladimír; VOKATÝ, J.S.: c.d. str. 196

¹⁸⁹ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 273

odložena.¹⁹⁰ V rámci dobrých vztahů získává Československo i nevojenské kontrakty, mezi které patří i výstavba dvou ropných rafinérií v Homsu, které byly v roce 1973 zničeny izraelským náletem.¹⁹¹

Ačkoliv syrsko-egyptská unie z roku 1958 nebyla, kvůli represím proti komunistům, viděna jako dobrá zpráva, vzájemné styky neustaly – velvyslanectví v Damašku se pouze změnilo na generální konzulát, ale v roce 1961 bylo znovu obnoveno. Vzájemné vztahy v letech 1958 až 1961 nebyly příliš dobré a ČSR dokonce poskytlo útočiště syrským komunistům, které odmítlo do Sýrie vydat.¹⁹² Održení Sýrie od SAR bylo proto hodnoceno kladně a hned v roce 1961 a v roce 1962 byly podepsány další smlouvy o dodávkách vojenského materiálu.¹⁹³ Dodávky zbraní neomezilo ani jisté ochlazení vztahů v letech 1963 a 1964, kdy v zemi došlo k převratu; po roce 1964 se vzájemné vztahy výrazně zlepšují.¹⁹⁴ Přátelské vztahy jsou potvrzeny několika vzájemnými návštěvami a v roce 1967, po šestidenní válce, příslibem ÚV KSČ, že zdarma vyzbrojí jednu syrskou brigádu. Poskytnutý materiál měl být v hodnotě sedmi milionů Kčs.¹⁹⁵

I přestože se po šestidenní válce ČSSR rozhodla „zvýšit komerční aktivitu a snažit se o náhradu těch položek, které Sýrie odebírala z USA, Velké Británie a SNR“¹⁹⁶ dochází v roce 1968 za Pražského jara k jisté stagnaci vztahů, která ovšem ani tentokrát neomezuje zbrojní dodávky.¹⁹⁷

Nástup Hafíze al-Asada v roce 1970 a jeho politika v následujících dvaceti letech z něj dělá nejvýznamnějšího spojence Sovětského svazu na Blízkém východě, čímž také posilují československo-syrské vztahy. Několik prvních let Asadovy vlády je charakterizováno opravdu čilými styky – dochází k vzájemným návštěvám na různých úrovních a Baas a KSČ dokonce podepisují protokol o vzájemných stycích pro léta 1972 a 1973. Krom toho se obě strany dohodly na udržování politických, hospodářských a kulturních styků,¹⁹⁸ což bylo zpečetěno dalšími smlouvami, jak o vojenských dodávkách, tak jinými. V roce 1974 je podepsána dohoda o hospodářské spolupráci, zahrnující vládní úvěr poskytnutý syrské vládě, který měl financovat dodávky investičních celků. Další tři dohody o

---

¹⁹⁰ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 275

¹⁹¹ ŠROM, Vladimír; VOKATÝ, J.S.: c.d. str. 159

¹⁹² ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 277

¹⁹³ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 277

¹⁹⁴ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 279

¹⁹⁵ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 280

¹⁹⁶ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 280

¹⁹⁷ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 281

¹⁹⁸ ŠROM, Vladimír; VOKATÝ, J.S.: c.d. str. 197

hospodářské, obchodní a vědeckotechnické spolupráci byly uzavřeny následující rok.¹⁹⁹ Jak ukázal čas, smlouvy se Československé straně nevyplatily – v době pádu komunistického režimu činil syrský dluh 900 milionů dolarů.²⁰⁰

V roce 1975 zavítal do Československa prezident Asad, který zde mimo jiné řešil československé problémy s plněním syrských požadavků. Praha nedokázala zabezpečit veškeré syrské žádosti – ať už materiální, jako bylo obrovské množství požadovaných tanků, tak finanční, kdy mohla nabídnout jen poloviční úvěr očekávaný Asadem (což bylo jen pro zajímavost 100 milionů USD, dvojnásobek původně nabízené částky, ale jen polovina částky požadované).²⁰¹

Od roku 1970 se vývoz do Sýrie zdesetinásobil, oproti tomu dovoz netvořil často ani jednu jeho čtvrtinu.²⁰² Zatímco v roce 1975 tvoří vývoz do Sýrie 10% československého vývozu do zemí třetího světa,²⁰³ o dva roky později už to je 25%, přičemž stále roste syrská zadluženost.²⁰⁴

Během války v Libanonu se zvyšují žádosti o dodávky zbraní a o technické pomoci, a následně jsou v roce 1984 sepsány další dvě úvěrové smlouvy v hodnotě 400 a 350 milionů USD.²⁰⁵ Ačkoliv mají platby od roku 1983 stále větší zpoždění, do Sýrie nepřestává proudit československý kapitál. V roce 1985 se platby zastavují úplně a i přes mnoho slibů se neobnovují. Československo se neúspěšně snaží zvýšit dovoz ze Sýrie, ale syrské zboží nemá požadovanou kvalitu a Sýrie navíc požaduje dodání dalšího zboží na základě úvěru z roku 1984.²⁰⁶

V roce 1989 se tedy dluh ustavuje na 900 milionech dolarů, ale kvůli miliardám dolarů, které Sýrie dluží dalším věřitelům nebude patrně nikdy splacen.²⁰⁷

3.4. SÝRIE A VAAZ

Jak už bylo řečeno, československo-syrské vztahy se utužují po nástupu Asada do čela státu. Styky v oblasti školství byly potvrzeny kulturní dohodou z roku 1966, která nahrazuje dohodu dřívější.²⁰⁸ Pomoc Vojenské akademie v Brně Sýrii se, stejně jako pomoc

---

¹⁹⁹ FILIP, Jiří a kol.: c.d. str. 86, 187

²⁰⁰ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 282

²⁰¹ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 285

²⁰² FILIP, Jiří a kol.: c.d. str. 189

²⁰³ FILIP, Jiří a kol.: c.d. str. 190

²⁰⁴ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 286

²⁰⁵ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 287

²⁰⁶ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 288, 289

²⁰⁷ PŠEJA, Pavel: Zahraniční politika České republiky vůči zemím Blízkého Východu, Zakavkazska a Střední Asie, str. 45

²⁰⁸ ŠROM, Vladimír; VOKATÝ, J.S.: c.d. str. 200

jiným zemím, děla ve dvou rovinách – tou první bylo studium Syřanů v Československu, tou druhou byla hlavně personální a teoretická pomoc na Vojenské technické škole v Homsu.

Ve stanovisku VAAZ pro předsednictvo vlády ČSSR se Akademie vyjadřuje, že může na sebe převzít úkol výstavby Vojenského spojovacího učiliště v Sýrii, jeho personální zabezpečení a výuku syrských učitelů.²⁰⁹ Mimoto měla VAAZ zabezpečit studijní programy a metodické postupy; prvních 15 československých odborníků mělo nastoupit v letech 1972 - 1975.²¹⁰ Smlouva, vypracovaná přímo zástupci Zahraniční fakulty VAAZ a zástupci Syrské arabské republiky pak určuje úkoly Vojenské akademie přesněji: jedná se o vypracování učební a školské dokumentace (plány, programy, řády, formuláře...), dodání učebního fondu (učebnic, skript...), vyškolení až šestatřiceti pedagogických pracovníků v ČSSR, zabezpečení personální pomoci při rozběhnutí pracoviště a zpracování materiálně-technického vybavení učeben.²¹¹

V květnu 1972 už VAAZ podle smlouvy dodává návrh kompletního počtu personálu Vojenské technické školy,²¹² v červenci překládá předkalkulaci nákladů za dokumentaci, která dosahuje bezmála 220 tisíc Kčs,²¹³ a nakonec vydává Závaznou nabídku na komplexní řešení učebně výchovného procesu. Nabídka obsahuje základní informace o vypracovávaných dokumentech a její druhá část pak podmínky technické personální pomoci, kterou může Československo poskytnout.²¹⁴ Dalšími předloženými dokumenty jsou návrhy školení pro šest syrských pedagogů.²¹⁵

Českoslovenští experti, kteří od roku 1972 sloužili na vojenské škole v Sýrii, měli výhradní právo na využívání vybraných předpisů, které VAAZ dodávala. Protože se jednalo o drahé technologie, které byly dodávány jen po jednom, popřípadě po dvou kusech, řády a informace využívané Československou armádou, přístup k nim musel být omezen.²¹⁶ V roce 1975 vypršela smlouva a část československých expertů z Homsu odjela, proto tedy muselo

---

²⁰⁹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ k usnesení PV ČSSR (VTA Káhira), str. 4

²¹⁰ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ k usnesení PV ČSSR (VTA Káhira), str. 28

²¹¹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 428, Kontrakt kurzu 423/2,3; str. 2

²¹² Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 428, Závazná nabídka na kompletní řešení učebně-výchovného procesu ve Vojenské spojovací škole Syrské arabské republiky, str. 2

²¹³ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 428, Závazná nabídka, str. 3

²¹⁴ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 428, Závazná nabídka na komplexní řešení učebně výchovného procesu ve Vojenské spojovací škole, str. 4 a Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 428, Závazná nabídka na komplexní řešení učebně výchovného procesu ve Vojenské spojovací škole. Technická personální pomoc, str. 5

²¹⁵ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 428, Návrhy školení, str. 1

²¹⁶ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 428, Schválení T předpisů k vyvezení. Žádost finanční kalkulace nákladů

být speciální vybavení, které během tří let nabylo, odesláno zpět do Brna, jak uvádí žádost podplukovníka Mojžíra Velehrada, ve třech balících.²¹⁷

Po odjezdu větší části expertů muselo mít syrské učiliště vážné problémy – už v roce 1976 žádá o personální pomoc a na rok 1977 je naplánován výjezd padesáti expertů, kteří mají nastoupit v šesti odborných sekcích a dva z nich jako poradci velitele.²¹⁸ Právě kvůli těmto problémům vytváří československá strana nový návrh organizace na učilišti, který má přijít v platnost spolu s příjezdem expertů do Homsu.²¹⁹ Podle dokumentu se jako jeden z hlavních problémů učiliště zdá nedostatek syrských pedagogů a vysoké nároky na množství technologií. Ty, jak se zdá, nemohou pokrýt všechny studenty, jejichž počet je na školní rok 1977/1978 1145. V tomtéž roce ještě VAAZ zajišťuje speciální výuku Syřanů v práci s radiostanicemi.²²⁰

Po školním roce 1977/1978 už nejsou dlouho o učilišti v Homsu mezi dostupnými dokumenty VAAZ zmínky. Jjen dokument z roku 1979 uvádí 55 středoškolských učitelů na automobilovém a tankovém učilišti, instruktory leteckého učiliště, odborníky na výstavbu a kurz v ČSSR pro padesát pracovníků Spojovacího střediska ročně.²²¹ Až v roce 1983 je uzavřen Generální kontrakt, který slibuje dvouletou účast patnácti československých expertů – učitelů a instruktorů.²²²

Československá vláda rozdávala stipendia syrským studentům na doporučení komunistické strany, proti čemuž syrská vláda bojovala.²²³ V roce 1973/1974 studovalo na různých československých školách 475 studentů a více jak polovina na vlastní náklady. S touto skupinou byly problémy v tom, že byli často „antikomunistického ražení“ a „žili amorálním způsobem“ a museli být tedy v mnoha případech vyloučeni ze země.²²⁴

VAAZ nabízela syrské straně různá specializovaná školení ať už pro studenty nebo pro učitele, kterých byl v Sýrii nedostatek. Smlouvou z roku 1971 předsednictvo ČSSR zadává VAAZ za úkol vycvičit syrské piloty a techniky, aby byli schopni pracovat

---

²¹⁷ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 428, Odeslání služebních předpisů skup. čs. voj. odb. na MSS – Homs, str. 1

²¹⁸ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 430, Československá personální pomoc

²¹⁹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 430, Technické učiliště – návrh. Org. schéma technického učiliště, str. 2

²²⁰ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/58, Pamětní zápis č. 22228/21 a 22228/22

²²¹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/33. Zabezpečení usnesení PV ČSSR 251/79, str. 9

²²² Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 436, Generální kontrakt A-807, str. 1

²²³ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 285

²²⁴ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 285

s dodanými československými zbraněmi.²²⁵ Další smlouvy z roku 1972 dávají za úkol vyškolit učitele pro Spojovací učiliště²²⁶ a mechaniky pro další speciální technologie.²²⁷ Smlouva z roku 1973, sepsaná na „základě přání rozšířit vzájemnou spolupráci“, neposílá syrské studenty – doslova důstojníky, pouze na VAAZ, ale na více vojenských škol v republice.²²⁸ Následující rok je, v souvislosti s nedostatkem pedagogů v syrském vysokém vojenském školství, podepsána řada dokumentů o dvacetiměsíčním školení učitelů v řadě specializací. Pro příklad se jedná o učitele opravy kolových vozidel, techniky měření a kontroly nebo konstrukci pásových vozidel.²²⁹ Jen pro zajímavost lze uvést, že cena školení pěti učitelů a šest laborantů byla v roce 1975, za součtem 172 měsíců studia, vypočtena na necelých 415 tisíc Kčs.²³⁰

V roce 1979 byla pomoc Ministerstva národní obrany Sýrii, kterou zčásti zajišťovala VAAZ, taková: pětileté studium deseti důstojníků v oboru inženýr tanků, kurz pro dvacet odborníků ve zbraních dělostřeleckých a pěchotních, kurz pro 45 středoškolských učitelů pro tankové a automobilní učiliště, kurz pro 100 tankových mechaniků, kurz pro 68 pracovníků autoopraven, kurz pro pracovníky muničního závodu, kurz pro až padesát pracovníků spojovacího střediska ročně a studium pěti důstojníků vojska na vysoké škole.²³¹

V osmdesátých letech jsou na VAAZ přijímáni stále další a další syrští studenti, ať už na roční školení, nebo na pětileté inženýrské studium. Poslední dostupné smlouvy jsou pak z roku 1986, kdy už si jsou obě strany vědomy, že Sýrie není schopná zvládnout všechny platby – Damašek je dokonce donucen okolnostmi některé ze smluv zrušit.²³² Jednou z posledních zmínek o syrských studentech na VAAZ v daném časovém úseku je zmínka o jejich promoci, která se uskuteční 13. července 1989 v kinosále zahraniční fakulty.²³³

---

²²⁵ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ k usnesení PV ČSSR (VTA Káhira), str. 26

²²⁶ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 428, Návrh školení, str. 2, 3

²²⁷ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 431, Kontrakt 4597 – země 627, str. 3

²²⁸ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 431, Kontrakt čís. 4536, str. 1

²²⁹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 430, Školení učitelů pro technické učiliště armády SyAR v ČSSR, str. 1, 2; Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 430, Učitel pro opravy kolových vozidel..., str. 1

²³⁰ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 430, Kontrakt kurzu 753/2,3, str. 5

²³¹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 418, R/33. Zabezpečení usnesení PV ČSSR 251/79, str. 9

²³² Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 431, Kontrakt na školení syrských učitelů, str. 2

²³³ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/58, Pamětní zápis č. 22228/21 a 22228/22

KAPITOLA 4. IRÁK

4.1. IRÁK VE DVACÁTÉM STOLETÍ

I přestože byl Irák až do rozpadu Osmanské říše její provincií, byla to hlavně Velká Británie, kdo si dělal nárok na toto území. Právě proto získal Irák nezávislost až v roce 1932, britského vlivu se ale, i přes několik pokusů, ještě na dalších takřka třicet let nezbavil. Hášimovská dynastie, která byla spíše probritská, je sesazena v roce 1958 důstojnickým převratem, vedeným generálem Kásimem.

Nová vláda se deklaruje antiimperialistickou a nezávislou, vystupuje z Bagdádského paktu, a dává si za cíl zničit Izrael. Tento nový postoj ji obrací od západních mocností k východnímu bloku. S novým režimem ale není spokojeno velké množství iráckých špiček, ani část muslimského světa. Do tří let od puče se pokusí Kásima zabít irácká protikomunistická klika, stoupenci egyptského prezidenta Násira, který se snaží o irácko-egyptskou unii a Kurdové, bojující proti arabské nadvládě.

V této době se také formuje panarabská strana se socialistickou orientací – strana Baas. Ta v roce 1963 přebírá vládu, ale už o devět měsíců později je sesazena dalším převratem, vedeným důstojníkem Arífem. Jeho režim se u moci udržel až do roku 1968, kdy způsobil ekonomický krach země. V tomto roce se dosud v ilegalitě fungující strana Baas znovu chopila moci.

Nový prezident Ahmad Hasan Bakr nastolil tvrdý režim, od jehož počátku docházelo k mnoha represím a „všichni špioni USA, Izraele, imperialismu a sionismu“²³⁴ byli zatčeni. Došlo také k čistkám v armádě a vládě a odsouzení byli i vrchní představitelé šítů a Kurdů. Bakr rezignuje v roce 1979 a předává vládu svému viceprezidentovi, Saddámu Hussajnovi, který už několik let udává směr celé země.

²³⁴ DILLER, Daniel C.: c.d. str. 162

Baasistický režim, vyznávající panarabismus, zhoršil vztahy se Sýrií a Iránem, zato se ovšem zlepšily vztahy se SSSR a Irák povolil existenci komunistické strany. Za Bakrovy vlády se Irák také účastnil útoku na Izrael na židovský svátek Jom Kippur v roce 1973 a následně se přidal k bojkotu dodávek ropy na Západ, čímž se podílel na ropné krizi.

Jedním z prvních Husajnových kroků na postu prezidenta byla čistka ve straně, které podleho přes dvacet nejvyšších vládních činitelů. Irák se za jeho vlády stal jednou ze zemí s nejrepresivnějšími režimy, a navíc se prokázala jeho podpora mezinárodním teroristickým skupinám. Na druhou stranu došlo v zemi ke zvýšení životního standartu, modernizaci a částečnému upuštění od islámského práva šarí'a. Po ropné krizi došlo k jistému zlepšení vztahů se Západem, hlavně s Francií. V regionu se ale horšily jeho vztahy s Iránem, podporujícím irácké šíity a Kurdy, a po egyptsko-izraelské dohodě v Camp Davidu z roku 1978 stanul Irák v čele arabské opozice proti Egyptu.

V roce 1980 se irácko-iránské třenicе přetavují ve válku. V Iránu od roku 1979 stojí v čele teokratické vlády ajatolláh Chomejní a jeho režim budí obavy ze šíření radikálního Islámu. Husajnov útok na Irán je proto podporován Západem, Sovětským svazem i některými arabskými státy. Záminkou se pak stalo vyhrocení sporu o provincii Chúzistán, řeku Šatt al-Arab a několik ostrovů v Hormuzském průlivu, které Irán anektoval v roce 1971.

Husajn očekával rychlou válku a doufal v sesazení Chomejního, ale nedošlo ani k jednomu. Iránci se ubránili i přes nečekaný útok a válka, ve které, jak se ukázalo, byli soupeři vyrovnání, se táhla osm let. Za příměří v roce 1982 se přimluvalo OSN, ale Chomejní odmítl nabízené reparace s tím, že Husajnov režim musí být sesazen a iráctí šíité repatriováni. Další odmítnutí příměří v roce 1984 vedlo ke vzájemnému ostřelování měst a útoků na tankery a ropné plošiny. Spojené státy se do války vložily v roce 1987, kdy Irán zničil Kuvajtské lodě s ropou a americkou fregatu.

Američané tedy vystoupili proti Iránu a spolu s OSN jej v roce 1988 donutili přistoupit na rezoluci Rady bezpečnosti o ukončení války. Po válce byly obě země ekonomicky poničené, ale Irák se, díky zásobování zbraněmi takřka z celého světa, stal nejmocnějším státem v oblasti, což se ukázalo v následujícím desetiletí.²³⁵ Konec osmdesátých let je v Iráku poznamenán ještě likvidacemi Kurdů a šíitů, proti kterým byl použit plyn, který zabil na dvě stě tisíc lidí. Husajn také opustil některé z principů strany Baas a dal prostor rozvoji soukromého sektoru, což zvýšilo produktivitu a další projekty navýšily export ropy, který se Husajn pokusil ještě vylepšit útokem na Kuvajt v roce 1990.

---

²³⁵ MACEK, Zdeněk: c.d. vol. II, str. 78

4.2. IRÁK A VÝCHODNÍ BLOK

Do roku 1958 spadal Irák pod britskou sféru moci, ale ihned po pádu Hášimovců se zčásti otočil k Sovětskému svazu, který v té době představoval ochránce arabských států proti imperialistickému vlivu. A SSSR se rychle chopil své šance.²³⁶ Jedním z prvních kroků k přátelským vztahům obou zemí byla dohoda o prodeji zbraní do Iráku.²³⁷ O Irák v té době ale stál i Násir, přál si, aby se začlenil do SAR, což odmítaly všechny strany – jak Sovětský svaz a Irák, tak i Západ. Kásim vzápětí ubezpečil USA, že o podobné spojení nemá zájem, následující rok ovšem vystoupil z prozápadního Bagdádského paktu.²³⁸

Prosovětská orientace ale Iráku dlouho nevydržela a už na sklonku roku 1959 se Kásim snaží o vyrovnanou, neutrální politiku, za což je silně kritizován sovětským tiskem. Sovětsko-irácké vztahy se ještě více zhoršily po iráckém zásahu proti Kurdům kteří byli pod ochranou SSSR, v roce 1961.²³⁹ Kásimova neutrální politika ale ve výsledku slavila úspěch – podařilo se mu mít dobré vztahy s arabskými zeměmi (snad s výjimkou Egypta) a se Západem a zároveň dostávat velkorysou ekonomickou podporu od Sovětského svazu.²⁴⁰

Kásimův režim byl svržen v roce 1963 stranou Baas, která rozpoutala krvavý teror proti všem svým odpůrcům, mimo jiné i iráckým komunistům. A i přestože byla o několik měsíců později nahrazena režimem mnohem přátelštějším vůči Sovětskému svazu, v zemi stále přetrval jistý odpor proti komunismu.²⁴¹ Nastala vlna znárodňování, která ale nedokázala zlepšit situaci v zemi a došlo dalšímu převratu, tentokrát v roce 1968.²⁴²

K moci se dostala opět strana Baas v čele s generálem Bakrem a okamžitě došlo k vyhnání všech západních odborníků a pracovníků.²⁴³ Rozvíjení vztahů se Sovětským svazem navazovalo na dobré styky mezi zeměmi za Kásima a Árífů, a tím v očích Arabů, vidících ve Spojených státech hlavní oporu Izraele, udělalo z nové vlády „pokrokový režim“.²⁴⁴ Už v březnu 1969 je podepsána dohoda se SSSR o dovozu technologií na podporu iráckého ropného průmyslu. Ten se konečně mohl odpoutat od Turecké naftové společnosti, čímž nová vláda v očích obyvatel ještě více stoupla.²⁴⁵

---

²³⁶ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 168

²³⁷ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 98

²³⁸ LAFEBER, Walter: c.d. str. 202

²³⁹ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 169

²⁴⁰ PERETZ, Don : c.d. str. 451

²⁴¹ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 169

²⁴² PERETZ, Don : c.d. str. 453

²⁴³ PERETZ, Don : c.d. str. 454

²⁴⁴ FAROUK-SLUGLETT, Marion; SLUGLETT, Peter: Irák od roku 1958 str. 142, 143

²⁴⁵ FAROUK-SLUGLETT, Marion; SLUGLETT, Peter: c.d. str. 144, 145

Nová ústava z roku 1970 vyhláší Iráckou lidově demokratickou republiku, jejímž cílem je „vybudování jednotného arabského státu a nastolení socialistického zřízení.“²⁴⁶ Diplomatie se SRN byly přerušeny v roce 1965, s USA v roce 1967, s Velkou Británií v roce 1971, ale tyto země jsou stále důležité pro iráckou ekonomiku. Jedinou západní mocností, se kterou má Irák dobré vztahy, tak zůstává Francie.²⁴⁷ Oproti tomu se rozvíjí styky se socialistickými zeměmi; v roce 1972 je sepsána sovětsko-irácká smlouva o přátelství a vzájemné pomoci a Irák je první arabskou zemí, která oficiálně uznává NDR.²⁴⁸ Díky okamžité ekonomické pomoci a dodávce zbraní posiluje Irák své pozice v regionálních bojích s Kuvajtem a Iránem,²⁴⁹ ale jak se záhy ukáže, sovětské zbraně nemůžou zaručit arabským státům vojenské vítězství nad Američany podporovaným Izraelem. Po válce Jom Kippur v roce 1973 dochází k jistému odklonu arabských zemí od Sovětského svazu – vyčítají mu, že jim nepřišel na pomoc a nechal Izrael je porazit.

Zhruba od poloviny sedmdesátých let (poté, co SSSR v roce 1975 donutil Irák uzavřít mír s Iránem) se Irák vzdaluje od Sovětského svazu. V květnu 1978 dokonce vyhrožuje, že přeruší diplomatické styky. Dochází také ke stále větším perzekucím proti Irácké komunistické straně a Saddám Husajn se pro jeden americký list vyjadřuje, že Sověti „nebudou spokojeni, dokud nebude celý svět komunistický“.²⁵⁰ I přes tento odklon ale Irák odmítá normalizovat své vztahy se Spojenými státy.²⁵¹

Slogan Teheránského nového režimu, „ani Východ ani Západ“, utvrzoval Husajna ve víře, že Irán nemůže bez spojenců vyhrát válku.²⁵² Odhodlal se tedy v roce 1980 jej napadnout. Na počátku války řeší Moskva dilema, jestli se postavit na stranu Iráku, významného spojence, nebo Iránu, důležitého dodavatele ropy, který právě prošel protizápadní revolucí.²⁵³ Poté, co se ale Islámská revoluce ukázala i protivýchodní (respektive poté, co Teherán odmítl sovětské zbraně), otočil se Sovětský svaz definitivně k Iráku.²⁵⁴ Ačkoliv měl Irák tedy většinovou podporu, zasloužil si v roce 1983 odsouzení OSN za užití chemických zbraní. To se ovšem Husajna ani Sovětského svazu příliš nedotklo a odsouzení bylo ve Východním bloku prohlášeno za „imperialistickou kampaň“.²⁵⁵ Irák, v této době

---

²⁴⁶ MACEK, Zdeněk: c.d. vol. II, str. 62

²⁴⁷ LÁTKA, Martin: c.d. str. 53

²⁴⁸ MACEK, Zdeněk: c.d. vol. II, str. 62

²⁴⁹ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 175

²⁵⁰ FAROUK-SLUGLETT, Marion; SLUGLETT, Peter: c.d. str. 236

²⁵¹ ČESKOSLOVENSKO-SOVĚTSKÝ INSTITUT: Ročenka. Svět 1977 str. 319

²⁵² HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 183

²⁵³ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 315

²⁵⁴ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 106

²⁵⁵ MACEK, Zdeněk: c.d. vol. II, str. 72

výborně vyzbrojený Sovětským svazem, USA a Francií, vyvíjí vlastní nukleární, chemické a biologické zbraně. Klima studené války mu pak dovoluje je částečně použít a uniknout potrestání.²⁵⁶

Irácko-iránská válka končí uzavřením statutu quo a irácká zahraniční politika se od baasistického militantního panarabismu otáčí ke snaze o urovnání s umírněnými arabskými režimy, Západní Evropou a Spojenými státy.²⁵⁷ Toto urovnání pak vzalo za své v roce 1990 iráckým vpádem do Kuvajtu.

Sovětskému svazu se finanční a materiální podpora Iráku, stejně jako mnohým jiným, nevyplatila – v roce 1991 mu Irák dluží 3,8 miliard dolarů a nikdo nepočítá s tím, že by dluh mohl být někdy splacen.²⁵⁸ Stejně tak je to s dluhem Spojeným státům a jiným spojencům. Dá se tedy říct, že Irák vyšel na konci války jako vítěz a nejsilnější země v oblasti – jeho armáda i výzbroj vzrostly pětinasobně a pomoc, kterou za války i po ní dostal a nesplatil částečně zalepila obrovské válečné ztráty.²⁵⁹

4.3. IRÁK A ČESKOSLOVENSKO

Československo-irácké diplomatické styky začaly už v meziválečném období, rok po vyhlášení irácké nezávislosti v roce 1933. V této době Československo také poprvé dodává irácké armádě zbraně.²⁶⁰ Jakékoliv styky pak byly přerušeny druhou světovou válkou a svého obnovení se dočkaly v roce 1953, v této době ale nebyly vzájemné vztahy nijak pevné a k obchodu docházelo většinou přes prostředníky.²⁶¹ Situace se ale změnila po svržení irácké monarchie v roce 1958. Přímou v revolučním roce a ve dvou následujících letech bylo sepsáno sedm velkých smluv, které se týkaly hlavně obchodu a technické, hospodářské a kulturní spolupráce. Ze smlouvy z roku 1960 si Irák odnesl půjčku 12 milionu liber šterlinků.²⁶² Zatímco se ale československý roční vývoz do Iráku v letech 1965 až 1970 průměrně pohyboval okolo 14,5 milionů dolarů, import činil pouze 0,43 milionů.²⁶³

Kulturní dohoda z roku 1959 zaručila iráckým studentům studium na československých školách a naopak československým expertům práci na univerzitách v Iráku. Od tohoto roku tedy působí v Iráku okolo deseti československých odborníků, zatímco počet iráckých studentů u nás, hlavně na technických a chemických oborech, už od počátku

²⁵⁶ HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 184

²⁵⁷ PERETZ, Don : c.d. str. 456

²⁵⁸ SARIN, Oleg; DVORECKÝ, Lev: Vetřelci str. 200

²⁵⁹ FAROUK-SLUGLETT, Marion; SLUGLETT, Peter: c.d. str. 311

²⁶⁰ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 91

²⁶¹ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 91

²⁶² LÁTKA, Martin: c.d. str.148; KUKAL, Zdeněk; KUKALOVÁ, Drahoslava: c.d. str. 186

²⁶³ KUKAL, Zdeněk; KUKALOVÁ, Drahoslava: c.d. str. 186

přesahuje stovku.²⁶⁴ Pro srovnání – v roce 1959 studovalo na československých školách 120 Iráčanů, v roce 1962 200, v roce 1970 124 a v roce 1974 jich bylo 140.²⁶⁵

Po sesazení Kásima a baasistickém převratu v roce 1963 uznalo Československou novou vládu, ale jakmile Sovětský svaz převrat odsoudil a potvrdily se informace o tvrdých represích proti komunistům, vláda otočila, odsoudila teror a vyjádřila „bratrskou solidaritu“.²⁶⁶ Ačkoliv v tuto chvíli podporovalo Československo irácké komunisty, začalo znovu navazovat styky s novou vládou a v novinách se začaly objevovat i pozitivní komentáře; počet studentů ovšem neměl být zvyšován.²⁶⁷ Československá vláda se ukázala ve svém jednání řádně oportunistická – ačkoliv se smířila s iráckou vládou, podporovala jejich opozici – komunisty a Kurdy, kterým v roce 1964 slíbila dodat i zbraně. Z obchodu ale nakonec sešlo a zbraně odkoupila irácká armáda.²⁶⁸

Po dlouhé odmlce, zapříčiněné druhou světovou válkou, tedy Československo opět dodává do Iráku od roku 1964 zbraně; Irák je totiž dle všech předpokladů lepší spojenec než Egypt a Sýrie, které za dodávky zbraní platí jen částečně.²⁶⁹ Ihned v roce 1965 jsou ale dodávky přerušeny a to i Sovětským svazem, protože je Irák okamžitě používá proti Kurdům. Po této krátké odmlce se ovšem Irák domlouvá se SSSR, který se stává jeho hlavním dodavatelem a Československu nezbyvá než několik drobných zakázek.²⁷⁰ Dodávky zbraní jsou obnoveny až v roce 1967 a tímto rokem, kvůli stížnostem IKS a Kurdů, také přestává předsednictvo ÚV KSČ dotovat irácké exulanty v Praze.²⁷¹

Rok 1968 byl zlomový pro Irák i pro Československo. Zatímco Československo bylo na dalších dvacet let připoutáno k Sovětskému svazu, v Iráku se znovu zmocnila vlády strana Baas, což Moskva uvítala jako opětovný příklon země doleva. Od roku 1967 stoupá československý vývoz do Iráku, který po ropném šoku značně zbohatl, a Československo získává obrovské množství nejen zbrojních zakázek.²⁷² Ovšem pro jednotlivé technologie sovětských vzorů, které chce Československo vyvážet a to nejen do Iráku, je třeba přezkoumání ze sovětské strany, jestli je celá záležitost v zájmu SSSR.²⁷³

---

²⁶⁴ LÁTKA, Martin: c.d. str. 161

²⁶⁵ LÁTKA, Martin: c.d. str. 161, ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 92, 93; KUKAL, Zdeněk; KUKALOVÁ, Drahoslava: c.d. str. 187

²⁶⁶ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 94

²⁶⁷ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 95

²⁶⁸ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 96, 97

²⁶⁹ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 98

²⁷⁰ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 99

²⁷¹ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 100

²⁷² ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 103 102

²⁷³ Př. Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/58. Pamětní zápisy, č. 22228/2 a dal.

V letech 1972 a 1973 je sepsána další řada smluv o spolupráci a o hospodářských a ekonomických vztazích. Československo se na počátku sedmdesátých let obávalo iráckých snah dovážet modernější technologie ze Západu, proto si kladlo za cíl „vyvíjet iniciativu směřující k udržení našich pozic.“²⁷⁴ Z tohoto důvodu se snažilo rozšířit soubor dovážené technologie, nabídnout více odborníků, poskytnout více školení a výcviku a zajistit spolupráci vybraných československých ústavů a závodů.²⁷⁵ I přes veškerou snahu ale nemohlo Československo pokrýt všechny požadavky – VAAZ v roce 1971 měla předpoklady na splnění pouze poloviny iráckých požadavků na školení.²⁷⁶ Po celá sedmdesátá léta se Československu dařilo získávat velké množství zakázek a v roce 1976 byla mezi delegacemi obou zemí podepsána smlouva o spolupráci vojenského školství.²⁷⁷

V této smlouvě byly projednávány tři body, na kterých se obě strany shodly – výměna studijních plánů, materiálů a laboratorního zařízení, vyslání jedenácti československých učitelů na MTC v Bagdádu a přijmutí dvanácti iráckých studentů na vojenské školy. Na zvážení zůstalo devadesátidenní školení osmi expertů a třicetidenní praxe deseti studentů.²⁷⁸ Smlouva, v roce 1976 platná pouze na dva roky, byla prodloužena a posledním smlouvám o studiu Iráčanů na VAAZ končí platnost až roku 1991.²⁷⁹

Vztahy obou zemí byly zkomplikovány nástupem Saddáma Husajna k moci. Ten vydal příkazy k zatčení studentů studujících v zahraničí, které ovšem Československo odmítlo vydat. Situaci nepomohly ani represe proti Kurdům a komunistům a obchodní konkurence Japonska a západních zemí.²⁸⁰

Irácko-iránská válka a postoj Sovětského svazu k ní vyvolal v Československu zmatek. Ve svém oficiálním stanovisku oznámilo, že „ČSSR má zájem na udržení dobrých vztahů s oběma zeměmi.“²⁸¹ Irán totiž patřil k odběratelům československých a sovětských zbraní stejně, jako Sovětský svaz²⁸² – krom toho jeho geopolitická situace byla pro východní

---

²⁷⁴ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ ke zprávě PV ČSSR (VTA Káhira), str. 29

²⁷⁵ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ ke zprávě PV ČSSR (VTA Káhira), str. 29, 30

²⁷⁶ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ ke zprávě PV ČSSR (VTA Káhira), str. 4

²⁷⁷ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 427, Pracovní protokol mezi iráckou voj. delegací a čs. delegací

²⁷⁸ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 427, Pracovní protokol mezi iráckou voj. delegací a čs. delegací

²⁷⁹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, Potvrzení GK 82814, Doplněk č. 4, str. 3

²⁸⁰ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 104, 105

²⁸¹ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 107

²⁸² Př. Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/58. Pamětní zápisy, č. 22228/31...

blok mnohem významnější než irácká. Když ale Československo načas zastavilo dodávky zbraní, začala irácká strana na Prahu tlačit, aby změnila svůj názor; což se nakonec pod pohrůzkou zrušení všech smluv a pod nátlakem ministerstva zahraničního obchodu také stalo.²⁸³ Nové dodávky byly dobře zaplacené a odměněné dalšími civilními smlouvami.²⁸⁴

4.4 IRÁK A VAAZ

Českoslovenští odborníci se dostali na MTC Bagdád až v roce 1978, po podepsání protokolu v červnu 1978. Podle smlouvy mezi Ministerstvem obrany republiky Irák a podnikem zahraničního obchodu Omnipol bylo vysláno v srpnu 1978 šestnáct československých učitelů do Iráku na dva roky.²⁸⁵ Z hlášení vedoucího československých odborníků za první rok nevyplývají žádné vážné problémy, se kterými by se museli potýkat, jediné stížnosti se pak týkají na opožděné platy, chudý kulturní život a nedostupnost určitého zboží.²⁸⁶ Po uplynutí smluvních dvou let vyjádřila irácká strana žádost o prodloužení protokolu, a osm z patnácti československých učitelů se rozhodlo v zemi zůstat.²⁸⁷ Na počátku války se z jednoho z hlášení dozvídáme, že i přesto, že je Bagdád bombardován, přednášky nebyly přerušeny ani na jediný den; jen pozornost iráckých velitelů je otupena.²⁸⁸ V roce 1984 žádá MTC Bagdád o navýšení počtu odborníků, ale protože se nechce fixovat pouze na ČSSR, pracují tam vedle sebe skupiny z Pákistánu, Egypta a Indie, ale také Iráčané školení na Západě.²⁸⁹ V roce 1985 byli přislíbení další učitelé²⁹⁰ a dalším kontraktem z téhož roku se VAAZ zavázalo, že pomůže MTC Bagdád při konstrukci laboratoří, ke kterým dodá materiály, sestaví sylaby studijních oborů a vyšle specializované učitele ve dvou vlnách – první v roce 1985, druhou v roce 1987.²⁹¹ Po roce 1985 se ovšem v dostupných dokumentech VAAZ nenachází o MTC ani jediná zmínka. Vzhledem k obtížím Iráku při placení splátek,

---

²⁸³ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 107

²⁸⁴ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 108

²⁸⁵ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 427, Výběr učitelů pro MTC Bagdád, str. 2 a str. 17

²⁸⁶ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 427, Třetí zpráva za období 20.1. – 19. 3. 1979, str. 2, 3

²⁸⁷ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 427, 2. zpráva vedoucího čs. odborníků ve šk. R. 1979/80, str. 2

²⁸⁸ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 427, MTC Bagdád 1980/81 – 1. zpráva, str. 2

²⁸⁹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 427, Zpráva ved. odb. na MTC Bagdád za zimní semestr šk. roku 1983/84, str. 1, 2

²⁹⁰ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 437, Spolupráce s MTC Bagdád – stanovisko VAAZ, str. 1

²⁹¹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 437, Protokol o spolupráci a kontrakt 82510, Příloha str. 1-4

kteří se objevily právě v tomto roce, lze uvažovat o tom, že se českoslovenští specialisté z MTC Bagdád stáhli a další, slíbení smlouvou, už vysláni nebyli.²⁹²

Na Vojenskou akademii v Brně přicházejí iráčtí studenti také až v roce 1978; jejich studium zajišťuje ten stejný protokol, který vysílá československé učitele na MTC Bagdád. Příslušníci irácké armády byli školeni ve vojensko-technických oborech. Jako jiným jim byla nabídnuta možnost šestiletého inženýrského studia, postgraduálního studia, vědecké přípravy, nebo různé nadstavbové kurzy, jejichž délka se pohybovala zpravidla v rozmezí tří a šesti měsíců. V roce 1978 na VAAZ přijíždí prvních sedm vědeckých aspirantů,²⁹³ ale počet Iráčanů na Akademii stoupá – v roce 1981 jich přijíždí vystudovat na inženýry šedesát²⁹⁴ a následující rok dalších dvacet.²⁹⁵ V roce 1985 je pro oboustrannou spokojenost prodloužena smlouva a VAAZ uvolňuje 40 míst pro vědecké aspiranty ve strojírenství, 5-6 míst na studium zesílených konstrukcí a 18 míst rozložených na čtyři roky na studium elektrotechniky a elektroniky.²⁹⁶ Ještě v květnu 1989 byla uzavřena smlouva o studiu dvanácti Iráčanů na postgraduálním studiu a vědecké přípravě dalších sedmi, kteří měli na VAAZ studovat padesát měsíců.²⁹⁷ Následující smlouva ze září pak jejich počty rozšiřuje o dalších deset postgraduátů a dvacet dva studentů nadstavbových kurzů.²⁹⁸

Iráčtí studenti, kteří na VAAZ studovali po roce 1989 ovšem neměli ty stejné podmínky – žádost z dubna 1990 požaduje souhlas se zařazením iráckých studentů do jedné skupiny se studenty z Laosu, Afghánistánu a Kambodže, kteří už nejsou vyučování na moderních technologiích, ale „jen na technice, která je již zastaralá.“²⁹⁹

---

²⁹² ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 109, 110

²⁹³ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 437, Kontrakt 45115 K-378,

²⁹⁴ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 437, Kontrakt 4594 K-397/1-7, str. 2

²⁹⁵ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 437, Překlad doplňku kontraktu 4514, str. 1

²⁹⁶ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 437, Protokol o spolupráci a kontrakt 82510, str. 2, 3

²⁹⁷ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, Irák/240. Potvrzení GK 82814, Příloha str. 3

²⁹⁸ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/58. Pamětní zápisy, 22228/51, str. 1, 2

²⁹⁹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/58. Pamětní zápisy, č. 22228/51

KAPITOLA 5. AFGHÁNISTÁN

5.1. AFGHÁNISTÁN VE DVACÁTÉM STOLETÍ

Afghánistán, strategické území a křižovatka mezi východní a západní Asií, stejně jako mezi severní a jižní, spadal do sféry zájmu Ruska a Velké Británie, které jej v 19. století uvrhly do takzvané Velké hry, bojů o svrchovanost nad tímto územím. Jak ukázalo následující století, tyto boje neukončila ani anglo-ruská smlouva z roku 1907.

Po první světové válce je Afghánistán jedním z pěti nezávislých islámských států vedle, tuto nezávislost si ovšem musel vydobýt v sérii afghánsko-britských válek. Do čela nové konstituční monarchie se postavila dynastie Nádirů, sesazená v roce 1928 kvůli příliš liberální politice, a v roce 1933 nastupuje po svém otci poslední panovník Afghánistánu Muhammad Záhír-šáh.

Po druhé světové válce, během které zůstala země neutrální, se vláda orientuje na Sovětský svaz, který jí dodává značnou pomoc. Do 70. let je silně agrární země industrializována, je uzákoněno volební právo, existence politických stran a parlamentu. Ale od 60. let se zároveň stupňuje nespokojenost lidu – ať už kvůli zahraničněpolitické orientaci, chudobě, nedostatku svobod, ale hlavně kvůli bídě. Situace se mění v roce 1973, kdy králův švagr, Muhammad Daúd, provádí nekrvavý puč, na jehož konci se stává prezidentem Afghánské republiky. Nový vládce, který své mnohé odpůrce potírá represemi, vládl jen do roku 1978, kdy LDSA, Lidově demokratická strana Afghánistánu, v saurové (dubnové) revoluci nechala prezidenta i celou rodinu popravit.

Nová Afghánská demokratická republika se zařadila do řady prosovětských socialistických států a jejím vůdcem se stal generální tajemník LDSA Tarakí. Převrat sledovaly s obavami jak sousední státy, tak i západní velmoci, protože hrozilo, že podkope křehkou rovnováhu v celé oblasti. Spojené státy tedy, hlavně po sovětské invazi, podporovaly

povstalce mnoha miliony dolarů a dodávkami zbraní a materiálu. Spory ve vládnoucí straně dovedly budoucího prezidenta ADR, Babraka Karmala, do ČSSR, kam byl odsunut coby velvyslanec v bojích o moc.

V roce 1978 je podepsána afghánsko-sovětská smlouva o přátelství, dobrých susedských vztazích a spolupráci. Tarakí je v ten samý rok na postu prezidenta vystřídán Hafizulláhem Amínem, jehož represe a despotie vyhánějí ze země statisíce Afghánců. Sověti tedy povolávají Karmala, aby se Amína zbavil a po několika žádostech protiamínovské opozice se Sovětský svaz v prosinci 1979 odhodlává k vojenské intervenci. Intervence se mění v občanskou válku, ve které se sovětsí vojáci doslova zakopou na deset let, zatímco Spojené státy zásobují a vycvičují hnutí mudžáhedínů, svatých bojovníků za Islám, kteří pak v Afghánistánu bojují za svobodu.

Sovětská vojska se stahují v roce 1989, ale občanská válka neutichá a povstalci začínají bojovat mezi sebou. Boje trvají až do roku 1996, kdy vládu v zemi přebírá nábožensko-politické radikální hnutí Tálibán.

5.2. AFGHÁNISTÁN A VÝCHODNÍ BLOK

I přesto, že se země v druhé polovině dvacátého století obrací pro pomoc hlavně k Sovětskému svazu, v 50. letech přijímá i pomoc od Spojených států, která do roku 1966 činila součtem 358 milionů USD. Zatímco ale americká pomoc byla rozdělována do školství a zemědělství (respektive rozvoje zemědělství v rámci projektu Helmand Valley), pomoc sovětská šla hlavně do zbrojení a těžkého průmyslu.³⁰⁰ Sověti ovlivňují afghánskou ekonomiku i v jejím celkovém rozvoji - mezi roky 1967/1968 až 19772/1973 je po jejich vzoru naplánována třetí pětiletka.³⁰¹ Rusové se děsili situace, ve které by Amerika dostala právo na postavení vojenské základny na afghánském území – snažili se tedy v pomoci Spojené státy předstihnout, protože kdyby neuspěli, imperialisti by hned zabrali jejich místo.³⁰² Rusové tedy naprosto vítězili ve financování Afghánistánu v rámci různých projektů a grantů - 65% příjmů v druhém pětiletém plánu (1962-1966/67) bylo od Sovětů, 23% od Američanů a 9% od NDR.³⁰³

Afghánská republika za prezidenta Daúda otočila doprava – pravicoví ministři začali potlačovat levicové strany a ekonomika se orientovala na zahraniční pomoc. Tentokrát ovšem ve větší míře od západních zemí a pravicových režimů, jako byly konzervativní

---

³⁰⁰ EUROPA PUBLICATIONS LIMITED: c.d. str. 124

³⁰¹ MACEK, Zdeněk: c.d. vol. II, str. 128

³⁰² NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 156

³⁰³ EUROPA PUBLICATIONS LIMITED: c.d. str. 124

arabské státy a tehdejší íránské císařství. Se Sovětským svazem se prezident neodvážil zpřetrhat kontakty, bylo ovšem jasné, komu dává přednost.³⁰⁴ Ačkoliv zůstával SSSR stále hlavní oporou Afghánistánu, byl vývojem silně znepokojen a když byla LDSA donucena přejít do ilegality, začala okamžitě za tiché podpory Kremlu plánovat Daúdovo svržení.³⁰⁵

V roce 1978 tedy vyhrála levice a lidé jsou nadšeni; ovšem ne nadlouho. Už v srpnu se lidé proti socialistické vládě bouří a nepokoje jsou uklidňovány armádou. V tuto chvíli, kdy se zdá, že by Afghánistán mohl odpadnout od nově nabyté socialistické orientace, na něj Kreml shlíží s obavami, stejně jako Spojené státy americké. Ty ztratily se smrtí Daúda oporu v regionu, ale jejich vzájemné oficiální styky ještě nebyly zpřetrhány – to se stalo až na začátku následujícího roku. 14. února 1979 skupina maoistů unesla amerického vyslance Adolpha Dubse, který zahynul v následné přestřelce s ozbrojenou afghánskou jednotkou. Ačkoliv je „Afghánská vláda hluboce zarmoucena a ... byly zaslány americkému prezidentovi Jamesi Carterovi a ministrovi zahraničí Cyrusovi Vancovi telegramy s vyjádřením hluboké soustrasti.“³⁰⁶, C. Andrew a V. Mitrochin uvádějí, že za Dubsovu smrt nese vinu afghánská armáda a KGB, kteří nejenže velvyslance při přestřelce zabili, ale pak vše namaskovali tak, aby byli jedinými viníky teroristé.³⁰⁷

Situace v zemi není dobrá. Ve skutečnosti byla na jaře 1979 většina afghánského venkova mimo kábulskou kontrolu a vedení republiky bojovalo ve městech mezi sebou.³⁰⁸ Lidé, nespokojení s vládnoucím režimem se stahovali do silně islámsky orientovaných, lidových ozbrojených jednotek mudžáhedínů, kteří vedli guerillovou válku proti vládě. Těchto kontrarevolucionářů nebylo v roce 1979 v porovnání s lety následujícími příliš mnoho, ale už teď získávali podporu od tradičních soupeřů sovětského Ruska – od Spojených států a komunistické Číny, které zásobovali povstalce přes Pákistán.³⁰⁹ Po vpádu sovětských vojsk do Afghánistánu se k podpoře svatých bojovníků přidaly takřka všechny islámské země, v čele se Saudskou Arábií.³¹⁰

Situace v Afghánistánu se ale ze sovětského pohledu nezlepšuje. Nový prezident Amín, který se stal prezidentem poté, co na druhý pokus úspěšně zabil Tarakího, není tak poslušný, jako jeho předchůdce a agenti už dříve dostali rozkazy, aby ho sledovali – v jejich

---

³⁰⁴ MAREK, Jan: Dějiny Afghánistánu str. 260

³⁰⁵ SARIN, Oleg; DVORECKÝ, Lev: c.d. str. 188, 189

³⁰⁶ Rudé právo, roč. 1979, 15. února, str. 7

³⁰⁷ ANDREW, Christopher M.; MITROCHIN V.: Operace KGB a studená válka str. 321

³⁰⁸ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé vol. II. str. 220

³⁰⁹ VYKOUKAL, Jiří: c.d. str. 518

³¹⁰ PAGDEN, Antony: Worlds at war str. 437

očíh byl nebezpečným elementem, který hrozil, že obrátí politiku celé země prozápadně.³¹¹ Sověti si za jeho zády už vybírají nového nástupce je jím neúspěšný Tarakího rival, Babrak Karmal, v tuto chvíli sídlící v Praze.³¹² Ten slibuje „obnovu strany a státních orgánů“, ke které požaduje vojenskou pomoc – podle jeho plánu v samotném Kábulu k sesazení Amína postačí dva prapory.³¹³

Dochází k úpadku vlády a sovětskému bombardování povstaleckých jednotek. Situace je neudržitelná a konec afghánského komunismu je nadosah, vláda drží pevně v rukou jen velká města, vzpoury hrozí jak v armádě, ze které stále častěji přebíhají jednotky, tak mezi civilním obyvatelstvem. Hospodářská krize, kterou započala opěvovaná pozemková reforma, se ještě více prohlubuje.³¹⁴ V důsledku toho se Sovětský svaz rozhodl k řešení - invaze začala už v listopadu 1979 plíživým krokem, k přesunu větších kontingentů pak došlo 24. prosince.

Intervence byla šokem pro celý svět, hlavně pro Spojené státy – bylo to poprvé co Moskva vyslala intervenční jednotky do země, která nebyla částí sovětského bloku. Ta se jednoduše ospravedlnila tím, že Spojené státy, Pákistán, Čína a jiní podporují afghánské bojovníky proti režimu.³¹⁵ OSN hned v lednu 1980 odsoudila sovětské jednání a vyzvala Kreml, aby stáhl své jednotky. Každý následující rok pak přijala rezoluci, která intervenci odsuzovala.³¹⁶ Další odmítnutí od nadnárodních uskupení přišlo od Organizace islámské konference, která označila sovětský postup za agresi a poté v roce 1980 vyloučila Afghánistán kvůli jeho ateistickému režimu a boji proti Islámu.³¹⁷

Americká odpověď byla tvrdší, než Rusové čekali- prezident Carter nakázal embargo proti Sovětskému svazu a nastavil proti němu různé limity, včetně odmítnutí účasti na olympiádě v Moskvě v roce 1980. Také dovolil CIA aby navýšila vojenskou pomoc mudžáhedinům, shromažďujícím se v Pákistánu (na konci války byla její bilance okolo jedné miliardy USD).³¹⁸ V roce 1980 je v důsledku sovětského zásahu v Afghánistánu (a také v Iránu) vyhlášena Carterova doktrína, prohlašující oblast Perského zálivu za americkou sféru zájmu.³¹⁹

---

³¹¹ ANDREW, Christopher M.; MITROCHIN V.: c.d. str. 326, Popely ještě žhavé str. 224

³¹² ANDREW, Christopher M.; MITROCHIN V.: c.d. str. 326

³¹³ DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé vol. II. str. 225

³¹⁴ ANDREW, Christopher M.: KGB str. 462

³¹⁵ NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: c.d. str. 189

³¹⁶ MENDELSON, Everett: c.d. str. 195, 196

³¹⁷ KOVÁŘ, J.: Muslimské země jako faktor současné mezinárodní politiky in Mezinárodní vztahy 1981, č. 5

³¹⁸ MENDELSON, Everett: c.d. str. 197, 198

³¹⁹ DUNBABIN, J. P. D.: c.d. vol. II., str. 330

Sověti si celé fiasko intervence do Afghánistánu uvědomili patrně už v roce 1983, k definitivnímu stažení vojsk došlo ale až v roce 1988 a 1989. V roce 1988 byla podepsána smlouva mezi Afghánistánem a Pákistánem, za garance Spojených států a SSSR.³²⁰ Rusové se tedy za dohledu OSN stáhli ze země, ale nadále podporovali dožívající režim finančně a materiálně. Tedy až do roku 1990, kdy se Sovětský svaz definitivně zhroutil a vláda v Afghánistánu zanikla v občanské válce povstalců, dobře vybavených Spojenými státy.³²¹

5.3. AFGHÁNISTÁN, ČESKOSLOVENSKO A VAAZ

Československo-afghánské styky se zrodily v meziválečném období. Krátce před druhou světovou válkou, v roce 1937, byla v Paříži podepsána smlouva o přátelství, která se však uplatnila až v roce 1949. Zatímco prvotní smlouva byla zaměřená hlavně na ekonomické styky, na kterých měly zájem podniky jako Baťa a Škoda, smlouva druhá byla už diplomatická. V Československu bylo ještě ten samý rok zřízeno vyslanectví, v Afghánistánu se tak stalo až rok následující; oba úřady byly v roce 1960 povýšeny na velvyslanectví. Československo se ještě před nástupem socialismu v Afghánistánu dočkalo dvou významných návštěv – tou první byl budoucí prezident Muhammad Dáud v roce 1957, v roce 1970 pak do Evropy zavítal afghánský král Muhammad Záhir Šáh.³²²

Obchod mezi zeměmi se začal rozvíjet, jak už bylo řečeno, v třicátých letech, kdy byla uzavřena řada smluv – Československo v Afghánistánu stavělo několik průmyslových závodů, do kterých investovaly a spolupodílely se československé firmy. Jako první náznak budoucího hlavního artiklu československého dovozu byla v roce 1939 v Kábulu otevřena opravna vojenské techniky.³²³

Po druhé světové válce se smluvní základna rozšířila o další dohody, které zaměstnávaly československé odborníky, kteří stavěli průmyslová centra a mechanizovali staré závody. Z roku 1969 pochází usnesení o vývozu speciální techniky a zajištění technické pomoci. Ačkoliv není Afghánistán uveden jako jedno z hlavních odbytišť a není ani mezi politickými prioritami, je jako významný dlouhodobý partner na seznamu států, kam směřuje československá technická pomoc.³²⁴

I přesto, že patřilo Afghánské království ve své době mezi nesocialistické země, Československo zde na základě smlouvy z roku 1960 zbudovalo opravnu vojenské techniky,

---

³²⁰ MENDELSON, Everett: c.d. str. 200

³²¹ BOYD, Andrew: An atlas of world affairs str. 150

³²² MAREK, Jan: c.d. str. 328

³²³ MAREK, Jan: c.d. str. 328

³²⁴ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ k usnesení PV ČSSR (VTA Káhira), str. 23

učňovskou školu a Vojenskou technickou akademii (VTA). V roce 1963 pak byla uzavřena smlouva o uvedení opravy do provozu a zajištění výuky na vojenských školách. Na základě smluv pracovalo v roce 1969 v zemi 22 odborníků.³²⁵ V tomto samém roce si ovšem, podle dostupného dokumentu, přála československá strana smlouvy ukončit, což se ovšem nestalo kvůli afghánské závislosti na dodávkách a kvůli výslovnému přání SSSR. Bylo tedy rozhodnuto o setrvání odborníků a dokonce o mírném navýšení jejich počtu.³²⁶ Dalšího navýšení se VTA dočkala v roce 1972, kdy přibyl další pracovník z důvodu přílišného vytížení čtyř dosud přítomných.³²⁷ I přes snahu ukončit vzájemné styky studovali v Československu i nadále afghánští rekruti, jejich počet ovšem nedosahoval takových počtů, jako v budoucnosti. V roce 1973 čítala skupina ve třetím ročníku na VAAZ pouze čtyři členy.³²⁸

Situace se nezměnila po celé období Afghánské republiky a zatímco československý vývoz měl široký potenciál, z Afghánistánu k nám se dovážel poměrně úzký okruh zboží – bavlna, kůže, kožešiny, olejnatá semena, koření a krmiva.³²⁹

Postoj československé vlády se mění v roce 1978, kdy je svržen Muhammad Dáud a vytvořena Afghánská demokratická republika. O spolupráci obou ministerstev zahraničí bylo rozhodnuto v roce 1980 v Kábulu, smlouva o přátelství a spolupráci byla uzavřena roku 1981 v Praze. Následující rok byla podepsána obchodní smlouva,³³⁰ navazující na dohodu o ekonomické spolupráci z roku 1980, o objemu 90 milionů dolarů.³³¹ V následujících letech byly uzavřeny smlouvy mezi hlavními stranickými novinami a komunistickými stranami obou zemí, stýkaly se ovšem také odborové a mládežnické organizace.³³²

Po sovětské invazi do Afghánistánu se obchodní styky mezi ČSSR a ADR prohloubily a půjčka 90 milionů dolarů byla zvětšena o dalších 30. A ačkoliv ekonomické styky stále rostly, v roce 1986 se do Československa vyváželo pouhé 1% zboží, zatímco dovoz činil 3%. Byly zakládány mezinárodní podniky, z nichž část zkrachovala, a českoslovenští experti se ve větším množství než dříve podíleli na stavebních a jiných

---

³²⁵ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ k usnesení PV ČSSR (VTA Káhira), str. 35

³²⁶ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ k usnesení PV ČSSR (VTA Káhira), str. 36

³²⁷ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 415, Stanovisko VAAZ k usnesení PV ČSSR (VTA Káhira), str. 6

³²⁸ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 381, dok. 13. Zpráva o studiu posluchačů ze země 601

³²⁹ NAKLADATELSTVÍ SVOBODA: Země světa vol. I str. 228

³³⁰ NAKLADATELSTVÍ SVOBODA: c.d. vol. I, str. 228

³³¹ Rudé právo 9. 7. 1980 str. 7

³³² MAREK, Jan: c.d. str 231

projektech v Afghánistánu.³³³ Už v roce 1979 počítalo ministerstvo národní obrany s „poradenskou činností na různých stupních a specializacích v afghánské armádě“ a s vysokoškolským a středoškolským studiem až šedesáti afghánských specialistů v ČSSR na Vojenských akademiích.³³⁴ Na druhou stranu, ačkoliv Afghánci na VAAZ studovali stejné obory jako příslušníci jiných států, ve srovnání s hlavními československými spojenci v oblasti Blízkého východu (EAR, SyAR, Irák) mohli být seznámeni s podstatně menším množstvím bojové a obranné techniky.³³⁵ Na druhou stranu byli afghánští studenti na VAAZ přijímáni poměrně ve velkém počtu – v roce 1983 bylo k šestiletému inženýrskému studiu přijato pětadesát studentů, zatímco devět československých odborníků bylo vysláno do Afghánistánu od vojenských oprav.³³⁶

Už v roce 1986 se na stole Zahraniční fakulty VAAZ objevila žádost od Ministerstva národní obrany, aby studenti z Afghánistánu nebyli seznamováni moderními technologiemi, ale pouze s jejich zastaralejšími verzemi.³³⁷ V roce 1986 se situace v Afghánistánu pro Sovětský svaz už jenom zhoršovala a celé jednotky afghánské armády přecházely k mudžáhedínům i se sovětskými zbraněmi. Další omezení následují i nadále – jeden z dalších dokumentů z roku 1989, kdy už Sověti věděli, že Afghánistán je pro ně definitivně ztracen, nedoporučuje seznamovat mimo jiné i afghánské posluchače s určitými dalšími typy techniky, i přesto, že se afghánští studenti už v daných oborech nevyskytovali.³³⁸

Vzájemné diplomatické styky zanikly po stažení sovětských vojsk a k evakuaci velvyslanectví v Kábulu došlo v roce 1992.³³⁹

---

³³³ MAREK, Jan: c.d. str 233

³³⁴ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, Zabezpečení usnesení PV ČSSR č. 251/79, str. 6

³³⁵ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/59

³³⁶ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, Protokol mni MNO ADR a FMZO/HTS ČSSR, příloha č. 1 a 2

³³⁷ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/58. Pamětní zápisy, 22228/51

³³⁸ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/58. Pamětní zápisy, 22228/51

³³⁹ MAREK, Jan: c.d. str 334

KAPITOLA 6. JEMEN

6.1. JEMEN VE DVACÁTÉM STOLETÍ

Po pádu Osmanské říše se Jemen, jako mnozí jiní, pokoušel získat nezávislost, což v období evropské touhy po koloniích nebylo nic lehkého. Jih Jemenu byl ovládán Brity a jeho sever Saúdy a jemenští bojovníci nakonec oběma stranám podlehl. Po otevření Suezského průplavu se z Adenu, hlavního města, stal nejdůležitější přístav na trase Středozemní moře – Indický oceán.

V roce 1937 udělali Britové z Jemenu královskou kolonií a v padesátých letech v ní začali budovat ropné rafinérie, Aden se stal hlavním a nejvíce prosperujícím ekonomickým centrem v oblasti. Část Jemenu byla ovšem dále ovládána místní dynastií, které zastávala izolacionistickou politiku, ovšem po nástupu Násira v Egyptě a zesílení panarabských idejí, od neperspektivní politiky ustoupila, podpořila novou SAR a obrátila se pro pomoc jak na Východ, tak na Západ. Mezi jemenskou částí území a britskou částí neutuchaly boje a žádný z rozhovorů je nedokázal utišit.

V roce 1962 začíná v zemi civilní válka poté, co je za podpory Egypta založena Jemenská arabská republika (Severní Jemen), která se pokusila zabrat britská území. Proti ní stojí Federace jižních arabských emirátů, zaštitěná Brity, do které byl začleněn i Aden, a protektorát Jižní Arábie, jehož země se nechtěly začlenit ani do jednoho útvaru.

Severní Jemen byl po celých pět let podporován egyptskými jednotkami, aniž by získal území, o která usiloval. Na konci války v roce 1967 se Britové definitivně vzdávají moci a odcházejí z oblasti. Severní Jemen byl dlouho odporující Saúdskou Arábií uznán jako stát a z Federace se stala Lidově demokratická republika Jižní Jemen, ovládaná radikálními marxisty, rychle se orientujícími na Sovětský svaz a Čínu. Myšlenka na sjednocení obou zemí

byla ale stále přítomná i přes několik neúspěšných pokusů, mnoho útoků a atentátů, a definitivně se vyplnila v roce 1990, kdy byla vyhlášena Republika Jemen.³⁴⁰

6.2. JEMEN, VÝCHODNÍ BLOK A ČESKOSLOVENSKO

Imám Jahjá, vůdce nebritské části Jemenu, už v roce 1928 podepsal smlouvu o přátelství a obchodu se Sovětským svazem, a o deset let později i s Československem, ta ovšem kvůli druhé světové válce nenašla uplatnění. Země ovšem zaostávala dál a syn imáma, zabitého atentátníkem, se musel snažit v získávání spojenců, které nacházel převážně mezi socialistickými zeměmi. Roku 1956 byla podepsána další smlouva se SSSR a také s Československem.³⁴¹ Československo v ní uznává nezávislost Mutavakilijského království a obě strany se domlouvají na výměně zboží.³⁴² Zatímco začali čeští specialisté sondovat na Jemenských trzích, ukázala se smlouva pro ČSR značně nerentabilní – Moskva se rozhodla, že Jemenci zaplatí pouze 30% ceny dodaných zbraní, i přesto ale vzájemné styky neustaly.³⁴³

Za občanské války podporovali Sověti přes Egypt Severní Jemen ve snaze potlačit britský vliv na Blízkém východě. Ačkoliv Egypt tato podpora ve spojení se šestidenní válkou málem zničila, Sovětský svaz získal po roce 1967 významného spojence v Lidově demokratické republice Jižní Jemen.³⁴⁴ Oproti tomu, Severní Jemen získával podporu od obou bloků a spor severu proti jihu získal typické rysy studené války poté, co na Severu vzrostl vliv USA.³⁴⁵ Ještě za války, v roce 1964, uzavírá Československo smlouvu o přátelství a spolupráci s Jemenskou arabskou republikou, Severním Jemenem, kde se obě strany vyjadřují pro likvidaci kolonialismu a potvrzují dohodu z minulých let.³⁴⁶ Smlouva zajišťovala stipendia jemenským studentům, která byla ještě důležitější než dodávané zbraně. Ovšem i tato smlouva se stala nevýhodnou, protože Jemenská vláda se po skončení bojů neodhodlala za dodané zboží zaplatit.³⁴⁷

I přestože se hlavním spojencem SSSR v oblasti stal Jižní Jemen, Československo vztahy se Severním Jemenem nezpřetrhalo a dále mu dodávalo zboží, tentokrát ale ne zbraně. Ke konci 80. let se dokonce podařilo po dlouhém vyjednávání dohodnout splacení dluhu za dovoz zbraní z 50. let.³⁴⁸

---

³⁴⁰ Např. EUROPA PUBLICATIONS LIMITED: c.d. str. 831-843; DILLER, Daniel C.: c.d. str. 231-236....

³⁴¹ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 149

³⁴² VESELÝ, Zdeněk: c.d. str. 168, 169

³⁴³ VESELÝ, Zdeněk: c.d. str. 148

³⁴⁴ DUNBABIN, J. P. D.: c.d. vol. II, str. 315

³⁴⁵ DILLER, Daniel C.: c.d. str. 233; HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: c.d. str. 261

³⁴⁶ VESELÝ, Zdeněk: c.d. str. 216-218

³⁴⁷ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 158-161

³⁴⁸ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 162, 163

Po roce 1968 se vztahy Československa a JLDR prohloubily. Během sedmdesátých let byla zřízena v Adenu ambasáda a do Jemenu vysíláni diplomaté.³⁴⁹ Jemen se od sedmdesátých let stále více propadal do hluboké závislosti na Sovětském svazu a plně přebíral jeho stanoviska a počet sovětských, východoněmeckých a kubánských poradců v zemi stále rostl.³⁵⁰ V roce 1976 se Československo sepisuje Dohody mezi vládou ČSSR a vládou Jemenské lidově demokratické republiky o dodávkách speciálního materiálu, za který měla Jemenská vláda zaplatit v pěti splátkách celkově 5,1 milionu USD. Dle této smlouvy do Jemenu protitankové zbraně, miny, minomety, pistole a pušky,³⁵¹ s jejichž splácením měla JLDR následně velké problémy.³⁵²

Jakkoliv byly ale česko-jemenské vztahy v 70. letech komplikované a Československo na dovozech do země stále ztrácelo, v roce 1981 byla podepsána další smlouva o přátelství a spolupráci, kterou byly potvrzeny smlouvy starší.³⁵³ Následující rok je podepsána smlouva s VAAZ, která dostává povolení od Státního výboru pro vnější ekonomické styky při Radě ministrů SSSR k přijmutí 12 studentů JLDR a jejich zaškolení v zacházení s letadly dodávanými do Jemenu.³⁵⁴ Druhá smlouva mezi JLDR a VAAZ o školení dobrovolníků je sepsána až v roce 1987.³⁵⁵ Dovoz zboží, vysílání expertů a přijímání jemenských studentů pokračovalo až do roku 1989, kdy se východní blok zhroutil a absence socialistických sponzorů dohnala obě země ke sjednocení.³⁵⁶

---

³⁴⁹ DEJMEK, Jindřich: Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918-1922), str. 375

³⁵⁰ DILLER, Daniel C.: c.d. str. 236

³⁵¹ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, Překlad dohody s Jemenskou lidovou demokratickou republikou, str. 3, 4

³⁵² ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 169, 170

³⁵³ VESELÝ, Zdeněk: c.d. str. 388- 391

³⁵⁴ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, R/58. Pamětní zápisy, č. 22228/37

³⁵⁵ Vojenský správní archiv Olomouc, fond Vojenská akademie 538/1, karton č. 438, Potvrzení protokolo o školení, str. 1

³⁵⁶ ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: c.d. str. 178

KAPITOLA 7. ZÁVĚREM

V druhé polovině osmdesátých let byl odklon dřívějších arabských spojenců od Sovětského svazu stále více markantní. Byly to roky, kdy bylo jasné, že sovětské zbraně v přímých střetech nevyhrají nad americkými, ačkoliv jich může Sovětský svaz nabídnout tak obrovské množství. Roky, kdy se ukázalo, že Sovětský svaz vlastně nemůže muslimským státům Předního východu nabídnout nic jiného, než tyto zbraně. A roky, kdy si všechny strany uvědomovaly, že tyto státy už Sovětům jejich pohledávky a půjčky nesplatí. Dřívější dobré vztahy s tradičními spojenci, podporovanými takřka čtyři desetiletí, se v osmdesátých letech začaly hroutit. A ačkoliv se tito spojenci nedostali přímo do opačného tábora, Moskva začala ztrácet na své vážnosti. Její prohru v západní Asii pak symbolizuje prohraná válka proti afghánským mudžáhedínům, kteří v desetileté válce dokázali, že i obrovský Sovětský svaz lze porazit.

Egypt, i přestože s ním byli v osmdesátých letech částečně obnoveny diplomatické styky, se od počátku sedmdesátých let nepočítal mezi tradiční sovětská a později i československá odbytíště. A ani nový egyptský prezident se nikdy nestal sovětským chráněncem, jako jeho předchůdce. Už celé desetiletí nebyl také vůdcem arabských států proti Izraeli a západnímu imperialismu. Ve chvíli, kdy Egypt odstoupil od spolupráce s Východem, snažili se na jeho uvolněné místo nastoupit Sýrie a Irák. I přes veškerou snahu Saddáma Husajna stát se hlavním sovětským spojencem v regionu, stala se jím Asadova Sýrie, ještě nedávno nově otevřený trh.

Ačkoliv Sovětský svaz podporoval Irák až do svého konce, a ještě v roce 1989 byli na VAAZ přijímáni noví studenti, československo-irácké styky před pádem bloku ochladly a ani Iráčané už nebyli dále seznamováni s moderními technologiemi. Měli ovšem možnost své studium dokončit, což se stalo do roku 1994. Oproti tomu vztahy se Sýrií upadávaly už

několik let a to z prostých finančních důvodů, které ovšem nebyly ani zdaleka zanedbatelné. Sýrie, sice největší odběratel zbraní a technologií v regionu, neměla čím platit, což začalo postupně zhoršovat její vztahy k SSSR i přesto, že se snažil na Blízkém východě udržet ze všech sil.

Do Afghánistánu, kam byl násilně implantován komunistický režim a jehož obyvatelé, spolu s muslimy takřka celého světa, bojovali proti Sovětům, byly omezeny dodávky zbraní a materiálu. A to, co se stále dodávalo, nepatřilo rozhodně mezi nejmodernější technologie. S vědomím, že dodané zbraně i vycvičení experti můžou v podstatě kdykoliv padnout do rukou nepříteli, klesl také úkol VAAZ. Co se týče Jemenu, nikdy nebyl oblíbeným československým partnerem, kvůli neutuchajícím žádostem o nesplacené půjčky. Rozvázání styků, ke kterému došlo po pádu Sovětského svazu, kdy Československo už nebylo dále Moskvou tlačeno k pomoci Jemenu, bylo v tomto případě, dá se říci, uvítáno.

Do nové éry tedy Československo, potažmo Česká republika, vstoupily bez těchto svých spojenců, a zpětné navázání vztahů se v některých případech ukázalo nelehkým úkolem. V dnešních dnech má Česká republika svá velvyslanectví ve všech státech, kterým se tato práce věnovala, ale i přes opětovné navázání styků zůstávají platby za mnohé pohledávky v nedohlednu.

Největším problémem ve vypracovávání jednotlivých kapitol byl, jak jsem nastínila už v úvodu, nedostatek literatury a zdrojů, hlavně k vztahům s Československem. Už jsem v minulosti byla několikrát nepříliš taktně upozorněna, že Blízký východ, alespoň ta jeho nevybuchující a ženy neomezující část, u nás leží spíše na okraji zájmu. Takže oproti soudobé problematice Blízkého východu, kterou se zabývají jak experti, tak různí pseudoznalci, a o níž se knihy stále jen rojí, literatura, zpracovávající moderní dějiny těchto zemí a národů, trochu pokulhává. V tomto směru má nabídka našich knihovnických pultů a našich knihoven opravdu co dohánět za západem. Zatímco si tedy v češtině můžeme bez problémů přečíst napínavé romány o nebohých muslimkách, jdoucích za pravou láskou i přes všechny kruté nástrahy, najít spolehlivé informace o tom, kam se vlastně ztratily miliony zbraní a dolarů, se ukazuje být o něco obtížnější úkol.

Možností, jak vypracovat zadané téma bylo více. Jednou z těch, nad kterými jsem na počátku přemýšlela nejvíce, bylo zpracování všech zemí Velkého Předního východu, tedy od Maghribu po centrální Asii. Takto vypadající práce by se sice z jedné strany více přiblížila zvolenému tématu – čili spolupráci VAAZ s Blízkým východem, z druhé strany by se mu však na hony vzdálila. Ve chvíli, kdy by nebyl prostor pro alespoň částečné nastínění dějin

států, jejich vývoje ve studené válce a vztahů k Československu, by prosté zpracování vztahů k Vojenské akademii, bez veškeré takřčené „omáčky“, ztratilo význam. Vymizela by jistá celistvost a logičnost práce, která je, alespoň v mých očích, základním kamenem každého textu.

V původní představě měla být k probíraným zemím přiřčena také Libye, dokumenty o ní byly ovšem tak obsáhlé a bylo jich takové množství, že ona samotná by vystačila na polovinu práce. Vedle dalších zemí, jako jsou kupříkladu takřka sousední Pákistán a Indie, nebo z druhé strany Maroko, Súdán a Etiopie, jejichž složky se ve fondu nalézají, nabízí další možnosti k bádání v podobném duchu. Jedny z nejpočetnějších složek ve fondu patří, vedle Libye a Egypta, Vietnamu, jehož studenti byli, spolu se studenty Kambodže a Laosu, seznamování s nejmodernější a nejlepší dostupnou technologií. Ani tyto země se ovšem, ačkoliv byly styky s nimi tak významné, zatím u nás nedočkaly zpracování.

Ze všech variant, které se mi zpočátku honily hlavou, jsem zvolila tu, která byla podle mne nejpréhlednější a která dávala každé zemi dostatečný prostor. S tímto konceptem pak neměl být problém dosáhnout plánovaných cílů.

I přesto, že se prvotně stanovené cíle musely hned na začátku bádání změnit, protože původní vize nemohla být s dostupnými prameny zrealizována, cíle nové nebylo složité nalézt. Práce, dle mého názoru, plní svůj primární úkol – základní seznámení s problematikou spolupráce Vojenské akademie a vybraných států Blízkého východu, pod vlivem světových událostí a přetvářejících se mezinárodních vztahů. Seznámení je to ale opravdu jen povrchní, v rámci stanovené délky práce, a stav současného poznání nabízí ještě spoustu možností na prohloubení stávajících poznatků, nebo k zaměření se trochu jiným směrem. Vojenský fond Akademie je obrovský a Zahraniční fakulta v něm zabírá podstatné místo. I přesto zůstává opomenut a v těch několika publikacích, které se věnují československým vztahům k zemím Blízkého východu, se Vojenské akademii věnuje jen několik málo zmínek, dokreslujících popisované situace.

Délka jednotlivých kapitol je odvozená od jejich důležitosti pro východní blok a tím pádem i od míry spolupráce s VAAZ. A ačkoliv si uvědomuji, že Egypt, který po roce 1968 už dlouho výraznou roli nehrál, stále se dá považovat za největšího spojence Sovětského bloku v této oblasti od padesátých let, a proto si své místo zaslouží. Každá kapitola se pak drží stejného schématu, výjimkou může být snad Jemen, ke kterému je naprosté minimum pramenů, ze kterých nešlo vyčíst takřka nic.

Tato práce vychází z mnoha archivních dokumentů, z nichž na většině se nalézají alespoň jedno razítko „Tajné“ nebo „Přísně tajné“. Jedná se o smlouvy mezi ministerstvy

zemí, výstupy ze zasedání vlády, pokyny z Moskvy a o dokumentaci VAAZ o studentech a podmínkách jejich studia, které podle původních plánů neměly být nikdy zpřístupněny veřejnosti. Díky zákonům o zpřístupnění materiálů, vydaných v devadesátých letech, teď v archivech leží doslova tuny dokumentů, které ještě nebyly zpracovány a některé ani několik desetiletí přečteny. Ty mohou být obrovským přínosem pro současné poznání, nejen o mezinárodní úloze Československa v soustavě socialistických států. Nezbyvá však, než dát tomu patrně ještě mnoho let, než se vyrovnáme kupříkladu Francii, kde jsou v mnohých knihkupectvích Islámu jak v muslimských zemích, tak přímo ve Francii samotné, věnovány celé regály.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

ANDREW, Christopher M.: KGB. Důvěrná zpráva o zahraničních operacích od Lenina do Gorbačova, Praha, East Art Agency Publishers 1994, 617 str.

ANDREW, Christopher M.; MITROCHIN V.: Operace KGB a studená válka. Mitrochinův archiv II, Praha, Leda 2008, 502 str.

BAREŠ, Ladislav; VESELÝ, Rudolf; GOMBÁR, Eduard: Dějiny Egypta, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2009, 821 str.

BELECKIJ, Viktor Nikolajevič: Diplomacie socialismu, Praha, Svoboda 1975, 320 str.

BOYD, Andrew: An atlas of world affairs, London, Routledge 1992, 240 str.

BOWN, Colin; MOONEY, Peter J.: Cold war to détente 1945-85, London, Heinemann Educational Books 1987, 224 str.

CARRERE D'ENCAUSSE, Héléne: Ni paix ni guerre. Le nouvel Empire soviétique ou du bon usage de la détente, Paris, Flammarion 1986, 413 str.

ČEJKA, Marek: Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu, Brno, Centrum strategických studií 2005, 305 str.

ČESKOSLOVENSKO-SOVĚTSKÝ INSTITUT: Ročenka. Svět 1971, Praha, Svoboda 1973, 317 str.

ČESKOSLOVENSKO-SOVĚTSKÝ INSTITUT: Ročenka. Svět 1977, Praha, Svoboda 1979, 390 str.

DEJMEK, Jindřich: Československo, jeho sousedé a velmoci ve XX. století (1918-1922). Vybrané kapitoly z československé zahraniční politiky, Praha, Centrum pro ekonomiku a politiku 2002, 384 str.

DILLER, Daniel C. ed.: The Middle East, Washington, Congressional Quarterly 1990, 329 str.

DUNBABIN, J. P. D.: International relations since 1945. A history in two volumes, Vol. 1: The cold war. The great powers and their allies, London, Longman 1994, 513 str.

DUNBABIN, J. P. D.: International relations since 1945. A history in two volumes, Vol. 2: The post-imperial age . The great powers and the wider world, London, Longman 1994, 549 str.

DURMAN, Karel: Blízký východ ve světové politice 1918-1959, Praha, Nakladatelství politické literatury 1966, 516 str.

DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé. Velká politika 1938 – 1991. Díl I., Praha, Karolinum 2004, 604 str.

DURMAN, Karel: Popely ještě žhavé. Velká politika 1938 – 1991. Díl II., Praha, Karolinum 2009, 559 str.

EUROPA PUBLICATIONS LIMITED: The Middle East and North Africa 1968-69, London, Europa publications limited, 1968, 974 str.

FAROUK-SLUGLETT, Marion; SLUGLETT, Peter: Irák od roku 1958. Od revoluce k diktatuře, Praha, Volvox Globator 2003, 450 str.

FEJTŐ, Francois: Dictionnaire des partis communistes et des mouvements révolutionnaires. Précédé d'un essai sur la crise actuelle de l'internationalisme marxiste, Tournai, Casterman 1971, 234 str.

FERRO, Marc: Dějiny kolonizací. Od dobývání po nezávislost 13.-20. století, Praha, Nakladatelství Lidové noviny 2007, 503 str.

FILIP, Jiří a kol.: SAR (Sýrie), Praha, ČTK-Pressfoto 1978, 207 str.

FLEMING, Denna Frank: The cold war and its origins 1917-1960. Volume two, 1950-1960, London, George Allen and Undin 1961, 543 str.

GOMBÁR, Eduard: Dramatický pŕlměsí. Sýrie, Libye a Irán v procesu transformace, Praha, Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum 2001, 215 str.

GOMBÁR, Eduard: Revolučně-demokratické strany na Blízkém východě, Praha 1986

HINNEBUSH, Raymond; EHTESHAMI, Anoushiravan: The foreign policies of Middle East States, Boulder, Colo, Lynne Rienner Publishers 2002, 381 str.

HOBBSAWM, Erik: Věk extrémů. Krátké 20. století 1914-1991, Praha, Argo 1998, 619 str.

KAVAN, Miroslav: Jemen, Praha, Svoboda 1968, 136 str.

KEDOURIE, Elie: Politics in the Middle East, New York, Oxford University Press 1992, 366 str.

- KOVÁŘ, J.: Muslimské země jako faktor současné mezinárodní politiky in Mezinárodní vztahy 1981, č. 5
- KROPÁČEK, Luboš: Blízký východ na přelomu tisíciletí. Dynamika přeměn v muslimském sousedství Evropy, Praha, Vyšehrad 1999, 283 str.
- KROPÁČEK, Luboš: Duchovní cesty Islámu, Praha, Vyšehrad 2003, 292 str.
- KROPÁČEK, Luboš: Islám a Západ. Historická paměť a současná krize, Praha, Vyšehrad 2002, 197 str.
- KUKAL, Zdeněk; KUKALOVÁ, Drahoslava: Irák, Praha, Svoboda 1982, 188 str.
- LAFEBER, Walter: America, Russia, and the cold war. 1945-1984, New York, Alfred A. Knopf 1985, 348 str.
- LÁTKA, Martin: Irák, Praha, ČTK-Pressfoto 1975, 167 str.
- LEWIS, Bernard: Kde se stala chyba? Vliv Západu na Střední východ a jeho následná odpověď, Praha, Volvox Globator 2003, 214 str.
- MACEK, Zdeněk: Blízký a Střední východ po roce 1945. 1, Plzeň, Západočeská univerzita 1995, 159 str.
- MACEK, Zdeněk: Blízký a Střední východ po roce 1945. 2, Plzeň, Západočeská univerzita 1996, 168 str.
- MACEK, Radomír a kol.: Egyptská arabská republika, Praha, ČTK-Pressfoto 1981, 311 str.
- MAREK, Jan: Dějiny Afghánistánu, Praha, NLN 2006, 403 str.
- MENDELSON, Everett: A compassionate peace. A future for Israel, Palestine, and the Middle East, New York, Farrar, Straus and Giroux 1989, 321 str.
- NAKLADATELSTVÍ SVOBODA: Země světa. (1). Evropa, SSSR, Asie, Praha, Svoboda 1987, 409 str.
- NAKLADATELSTVÍ SVOBODA: Země světa. (2). Afrika, Amerika, Oceánie, Praha, Svoboda 1987, 476 str.
- NAGY, Laszlo: Démocraties populaires. Du bloc soviétique au communisme des patrie, Paris, Arthaud 1968, 375 str.
- NOGEE, Joseph L.; DONALDSON, Robert H.: Soviet foreign policy since World War II, New York, Pergamon 1984, 352 str.
- PALMER, Alan: Úpadek a pád Osmanské říše, Praha, Panevropa 1996, 351 str.
- PAGDEN, Antony: Worlds at war. The 2,500-year struggle between East and West, Oxford, Oxford University Press 2008, 548 str.

PERETZ, Don: The Middle east today, New York, Frederick A. Praeger 1988, 583 str.

PŠEJA, Pavel: Zahraniční politika České republiky vůči zemím Blízkého Východu, Zakavkazska a Střední Asie, Brno, Masarykova univerzita. Mezinárodní politologický ústav 2001, 110 str.

SAMSON, Jane ed.: The British empire, Oxford, Oxford University Press 2001, 330 st.

SARIN, Oleg; DVORECKÝ, Lev: Vetřelci. Agrese Sovětského svazu proti světu 1919-1989, Brno, Jota 1998, 219 str.

SCHULZE, Richard: Dějiny islámského světa ve 20. století, Brno, Atlantis 2007, 448 str.

ŠROM, Vladimír; VOKATÝ, J.S.: Syrská arabská republika, Praha, Nakladatelství Svoboda 1975, 203 str.

ÚSTAV MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ: Ročenka. Svět 1983, Praha, Svoboda 1985, 420 str.

VESELÝ, Zdeněk: Československá zahraniční politika 1945 – 1989, Praha, Vysoká škola ekonomická 2001, 471 str.

VONDRÁŠEK, Václav; CHRASIL, Silvestr; MARKEL, Martin: Vojenská akademie v Brně, Praha, Ministerstvo obrany ČR - Agentura vojenských informací a služeb 2005, 207 str.

VYKOUKAL, Jiří: Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989, Praha, Libri 2000, 860 str.

ZÍDEK, Petr; SIEBER, Karel: Československo a Blízký východ v letech 1948-1989, Praha, Ústav mezinárodních vztahů 2009, 394 str.

POUŽITÉ PRAMENY:

Archivní fond Vojenská akademie ve Vojenském správním archivu Olomouc

RUDÉ PRÁVO, roč. 1979, 1980